

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ КАЗЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
ЧИСТОПОЛЬСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН»**

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ДЕТСКИЙ САД №3 «КОЯШКАЙ»ЧИСТОПОЛЬСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

**«Реализация этнокультурного компонента
в дошкольной образовательной организации»
(из опыта работы ДОУ г. Чистополя)**

*Сборник материалов
муниципального семинара-практикума
среди педагогов дошкольных образовательных учреждений
29 ноября 2022 года*

*в рамках деятельности базового детского сада с
воспитанием и обучением на татарском языке*

г. Чистополь – 2022 г.

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ КАЗЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
ЧИСТОПОЛЬСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН»**

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ДЕТСКИЙ САД №3 «КОЯШКАЙ»ЧИСТОПОЛЬСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

**«Реализация этнокультурного компонента
в дошкольной образовательной организации»
(из опыта работы ДОУ г. Чистополя)**

*Сборник материалов
муниципального семинара-практикума
среди педагогов дошкольных образовательных учреждений 29 ноября 2022
года*

*в рамках деятельности базового детского сада с воспитанием и
обучением на татарском языке*

г. Чистополь – 2022 г.

Рекомендовано к печати МКУ «Управление образования Исполнительного комитета
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан»

Редакционная комиссия:

методист по дошкольному воспитанию МКУ «Управление образования Исполнительного комитета Чистопольского муниципального района Республики Татарстан» О.В. Маслакова, заведующий МБДОУ «Детский сад №3 «Кояшкай» Чистопольского муниципального района Республики Татарстан Г.И. Салахеева

Составитель и технический редактор:

Старший воспитатель МБДОУ «Детский сад №3 «Кояшкай»
Л.В. Исмагилова

Реализация этнокультурного компонента в дошкольной образовательной организации. Сборник материалов муниципального семинара- практикума среди педагогов дошкольных образовательных учреждений (29 ноября 2022 г.) – МБДОУ «Детский сад №3 «Кояшкай»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан, 2022– 75 с.

В данном методическом сборнике представлены материалы по планированию и прогнозированию работы по реализации этнокультурного компонента в ДОУ, опыт лучших дошкольных организаций по созданию краеведческих уголков, центров и музеев, авторские игры педагогов ДОУ по обучению детей татарскому(родному) языку. Сборник адресован педагогам дошкольных образовательных учреждений и может быть использованы в теории и практике работы детских садов.

СОДЕРЖАНИЕ

1.Балалар бакчасының этномәдәни киңлегендә мәктәпкәчә яшьтәге балаларның коммуникатив компетентлылығын үстерү. Л.В. Исмагилова.....	5
2.Әкиятләр аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлығын формалаштыру, этнотолерантлык тәрбияләү.Р.М.Сибгатуллина.....	8
3.Зурлар төркеме өчен «Гөлназның читекләре» шөгылә. Р.Р. Габитова.....	11
4.Этнокультура компетентлыкны балалар бакчасынан башлап тәрбияләү. Г.Н.Вафина.....	15
5. Фольклор - мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлығын үстерү нигезе. А.Ш.Мингулова.....	17
6.Мәктәпкәчә эзерлек төркеме өчен «Иделчеләр-сәяхәтчеләр» шөгылә. Ю.Т.Хаматгалимова.....	19
7.Интеграция деятельности воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя в процессе приобщения дошкольников к народной культуре. Г.Г. Ахметова, А.А. Астафьева.....	22
8. Приобщение детей младшего дошкольного возраста к истокам национальной культуры через использование фольклора. Г.Г. Камалова, Е.В. Багманова.....	26
9. Тарихтан башка киләчәк юк. Г.А. Галяутдинова.....	34
10. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның коммуникатив компетенцияләрен формалаштыру өчен заманча мәгълүмати ресурсларны куллану. Г.Г. Гатина, Л.Ш.Мухаметзянова.....	36
11. Балаларны татар халкының гореф- гадәтләре, йолалары, бәйрәмнәре үрнәгендә тәрбияләү. Г.Р. Хуснутдинова.....	39
12. Презентация пособия - лэпбука по этнокультурному компоненту «Народы Татарстана – башкиры, марийцы, мордва, удмурты, чувашы». Л.А.Юнусова, А.Ф. Шайдуллина.....	41
13. Квест-игра «Тайны народов Поволжья». А. Р. Булатова, Г.И. Закирова.....	45
14. Татар халык сәнгать культурасын өстәмә белем аша киңәйтү. Э.А. Закирова.....	49
15. Балалар бакчасында театр эшчәнлегә аша балаларга милли тәрбия бирү. А.И. Аминова, Д.Ф.Сафина.....	51
16. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни белемен формалаштыру буенча «Туган як нәрсәдән башлана?» педагогик проекты. А.И. Нуруллина.....	54
17. «Использование квест-игр в реализации этнокультурного компонента в работе с дошкольниками». А.А. Сиразетдинова.....	64
18. Хикмәтле дә, бизәкле дә, әнкәм биргән туган тел! исемле проект. А.М. Гибадуллина.....	66
19. Тәрбиячеләр белән берлектә: «Татар хатын-кызларынын милли бизәнү әйбере – брошка» диеп исемләнгән мастер-класс. Г.А. Ахмерова.....	72
20. Презентация мнемодигры «Найди пару» Л.Г.Мирсайязнова.....	75

Ответственность за точность цитат, имен, названий и иных сведений, а также за соблюдение законов об интеллектуальной собственности несут авторы публикуемых материалов

Балалар бакчасының этномәдәни киңлегендә мәктәпкәчә яшьтәге балаларның коммуникатив компетентлыгын үстерү

Л.В. Исмагилова, старший воспитатель
МБДОУ «Детский сад №3»
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Төп сүзләр: мәктәпкәчә белем бирү, белем системасы, компетентлылык, коммуникатив компетентлылык, күпмилләтле шәхес, жәмгыять, мәгариф.

Бүгенге көндә балалар бакчасы, беренче чиратта, белем бирү сыйфатын яхшыртуга юнәлтелгән гаять зур үзгәрешләр кичерә. Әлеге проблеманы хәл итү белем бирү эчтәлеген модернизацияләү, белем бирү процессын оештыру ысулларын һәм технологияләрен оптимальләштерү һәм, әлбәттә, мәктәпкәчә белем бирүнең максатын һәм нәтижеләрен яңадан аңлау белән бәйле. Россия мәгариф системасында үзек төшенчә сыйфатында компетентлылык төшенчәсе ешрак очрый.

Хәзерге ижтимагый шартларда мәктәпкәчә белем бирү алдында тәрбияләнүчеләрне белем системасы белән коралландыру гына түгел, бәлки стандарт булмаган фикерләргә, куелган бурычларны креатив рәвештә хәл итәргә, нәтижелә хезмәттәшлек итәргә, шулай ук мобиль булырга һәм үзгәрә торган тормыш шартларына жиңел жайлашырга сәләтле шәхес формалаштыруны да тәэмин итү бурычы тора.

Компетентлы алым мәктәпкәчә белемне тәмамлаучыда заманча икътисад шартларында, технологияләр алмашында, социаль мөнәсәбәтләрнең динамик үсешенә жайлашып, укуыту эшчәнлеген уңышлы тормышка ашырырга мөмкинлек бирәчәк.

Коммуникатив компетентлылык мәктәпкәчә яшьтә иң мөһим компетентлыklarның берсе булып тора, ул субъектның башка балалар, өлкәннәр белән нәтижелә мөнәсәбәтләр корырга әзерлеген белдергән белем бирү нәтижәсе, коллективта, жәмгыятьтә уңышлы социальләшү, мәктәпкәчә яраклашу һәм тормыш шартларына тиз яраклашу өчен кирәкле мөһим тормыш күнекмәләренә ия булу.

Социаль окоммуникатив компетенцияне формалаштыру балаларга әйләнә-тирәдәгеләрнең эмоциональ халәтен аңларга, аралашуда кирәкле мәгълүмат алырга, өлкәннәр һәм яшьтәшләр белән диалог алып барырга, коллектив эшләрдә катнашырга, башка кешене тыңлый белергә, шулай ук талашмаска, конфликтлы ситуацияләрдә үзенне адекват тотарга мөмкинлек бирә. Әлеге күнекмәләр балалар бакчасының этномәдәни пространствосы шартларында хәзерге заман мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен гаять кирәкле һәм актуаль була бара.

Бу заманча балалар бакчасының күпмилләтле белем бирү оешмасына

эверелүе белән аңлатыла, аның киңлегендә балаларның күпмилләтле шәхесен формалаштыру өчен шартлар тудырыла.

Баланы балалар бакчасының күпмәдәни киңлегендә тәрбияләү педагоглардан югары һөнәри белем дәрәжәсен үстерүне, дөнья һәм милли мәдәниятләрнең гомумкешелек кыйммәтләре нигезләрен белүне, һөнәри педагогик һәм шәхес сыйфатлары жыелмасын, аларны мәктәпкәчә белем бирү оешмасының күпмәдәни белем бирү киңлегендә реаль белем бирү практикасында куллануның нәтижәлелеген таләп итә.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, күптөрле мәдәниятләрнең төп идеясе булып күпләгән төрле мәдәниятләр жәмгыятендә яшәүнең чагылышы тора. Заманча балалар бакчасы чуар милли состав белән характерлана. Милләтара мөнәсәбәтләрне яхшырту, шул исәптән үсеп килүче буында аларның мәдәниәтен формалаштыру, толерантлык һәм халыклар дуслыгы идеяләрен раслау мәсьәләләренә барлык күпмилләтле дәүләтләрдә, аерым алганда, илебездә педагогик фән вәкилләренә игътибар үзәгендә торуы бер дә гажәп түгел.

Күпмилләтле балалар бакчасында педагогик процесс балалар төркеменең күпмәдәни тирәлегенә бәйле. Шулай ук вакытта педагогика башка мәдәниятләргә кыйммәт мөнәсәбәтне трансляцияләү генә түгел, эшендә мәдәниәт чараларын үз эченә алган педагогик технологияләрен, полимәдәни төркем балаларын тәрбияләүнең стандарт булмаган ысулларын да турыдан-туры кулланырга кирәк.

Балаларны үз халкы һәм янәшә яшәүче милләтләре мәдәниәтенә чакырып, педагог балаларда үз шәхси индивидуальгә, мәдәни үзидентификациясе турында күзаллау формалаштыра, шулай ук вакытта полимәдәни үзенчәлеге гомумкешелекнең әһәмиятен ассызыклай гына. Тәрбияче мәктәпкәчә яшәткән балаларның башка милләт балалары белән үзара хезмәттәшлектә барлыкка килә торган мөнәсәбәтләрен ничек жайга салырга кирәклеген белергә тиеш, чөнки нәкъ менә мәктәпкәчә учреждениеләр педагоглары мәдәни традицияләренә ныгытуда, балаларга төрле мәдәниәтләр өчен хас булган үз-үзенә тоту нормаларын һәм кыйммәтләрен тәрбияләүдә зур роль уйнай.

Балалар бакчасында белем бирү процессын дөрес оештыру, ышанычлы һәм дустанә атмосфера, әйләнә-тирәдәге балалар - коммуникатив компетентлы балаларны тәрбияләү өчен зарури шарт.

Шулай итеп, мәктәпкәчә яшәткән коммуникатив компетентлыкны үстерү проблемасы социаль әһәмияткә ия, аны хәл итү жәмгыятьнең һәм мәгарифнең көнүзәк мәсьәләләренә кагыла.

Кулланылган әдәбият:

1. Бакланова Т.И. Концепция этнокультурного образования в Российской Федерации

[Текст] / Т.И. Бакланова // Восток и Запад: глобализация и культурная

идентичность. – Казань: Каз.ГУКИ, 2005. – С. 3–13.

2. Бакланова Т.И. Народная художественная культура в универсальной гуманитарной

образовательной системе [Текст] / Т.И. Бакланова // Народная художественная культура России: перспективы развития и подготовки кадров: Материалы международной научно-практической конференции / Науч. ред. Т.И. Бакланова. – М.: МГИК, 1994. – С. 90–94.

3. Бакланова Т.И. О введении в научный оборот и современных определениях понятий

«этнохудожественное образование» и «этнокультурное образование» [Текст] / Т.И. Бакланова // Новое слово в науке: перспективы развития: Материалы VII Междунар.науч.-практ. конф. (Чебоксары, 15 янв. 2016 г.). В 2 т. Т. 1. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. – №1 (7). – С. 157–160.

4. Бакланова Т.И. Особенности межкультурного образования в России [Текст] / Т.И. Бакланова // Инновационная деятельность в образовании: VII Международная научно-практ. конференция (Москва, 23 апреля 2013 г.): Сб. науч. ст. В 2-х ч. Ч. 2. – М. – Пушкино: НОЧУ ДПО «Институт развития образовательных технологий», 2013. – С. 71–76.

5. Синова И.В. Народы России. История и культура, обычаи и традиции. – СПб.: Издательский Дом «Литера», 2010.

6. Плаксина Е.С. Поликультурное образование детей дошкольного возраста [Текст] /

Е.С. Плаксина // Проблемы и перспективы развития образования: Материалы V междунар. науч. конф. (г. Пермь, март 2014 г.). – Пермь: Меркурий, 2014. – С. 84–85.

7. Иванова А.В. Модели организации непрерывного этнокультурного и поликультурного образования / А.В. Иванова, Н.И. Филиппова // Педагогическое образование в России. – 2016. – №3. – С. 206–212.

8.Портнягина А.В. Развитие этнокультурной компетенции детей посредством взаимодействия кластерной системы «родители – дети – социум» / А.В. Портнягина, Е.И. Сартаева // Народное образование Якутии. – 2016. – №4 (100). – С. 93–94.

9.Гуров В.Н. Ребенок в поликультурной среде: практика работы образовательного учреждения [Текст] / В.Н. Гуров. – Ставрополь: СКИПКРО, 2015. – 175 с.

10. Комратова Н.Г. Дошкольное детство и основы национальной культуры / Н.Г. Комратова // Дошкольное воспитание. – 2008. – №9. – 86 с

Әкиятләр аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлыгын формалаштыру, этнотолерантлык тәрбияләү

Р.М. Сибгатуллина, воспитатель
МБДОУ «Детский сад №3»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Төп сүзләр: этнотолерант мөнәсәбәт, халык аваз иҗаты, музыкаль фольклор, халык сәнгате, иҗади проект, Ватан, горейф-гадәтләре.

Этномәдәни тәрбиянең максаты - балаларны рухи-әхлакый яктан тәрбияләү, үстерү, илебез мәдәнияте кыйммәтләре аша камиллеккә омтылыш уяту.

Балаларны региональ мәдәнияتكә тарту, милли традицияләргә кызыксыну уяту - бүгенге көннең бик актуаль мәсьәләсе.

Халык аваз иҗаты, музыкаль фольклор, халык сәнгате мәктәпкәчә яшьтәге балаларга белем һәм тәрбия бирүдә чагыла. Ата-бабаларның тарихын һәм мәдәниәтен белмәгән халык рухи яктан ярлы була.

Нәкъ менә шуңа күрә, без, традицион халык мәдәнияте нигезләрен, мәдәни киңлекне үзләштерү тәҗрибәсен, аны киләчәк буыннарда тапшыру кирәклеген аңлап эшләргә тырышабыз.

Мин алып бара торган “Әкият сукмаклары буенча” диеп исемләнгән иҗади педагогик проект эшчәнлегә, балаларны туган як тарихы һәм мәдәнияте, баланы әйләндереп алган табигый, социаль һәм иҗат дөньясы белән таныштыруга, тулы бер гармонияле шәхес тәрбиялүгә юнәлдерелгән.

Проектның максаты: мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлыгын формалаштыру.

Проектның бурычлары: балаларда милли төбәк мәдәниәтенең төп этномәдәни кыйммәтләрен, рухи-әхлакый сыйфатларны формалаштыру; туган якка, табигатькә, гайләгә, Ватанга карата мөхәббәт һәм уңай этнотолерант мөнәсәбәт тәрбияләү; поликультуралы белем бирү.

Татарстан республикасы күпмилләтле дәүләт. Идел буенда күп милләт халкы яши. Тәрбияче балаларда һәр милләт кешесенә, һәр милләт халкының горейф-гадәтләренә карата хөрмәт, кызыксыну тәрбияләргә тиеш. Балаларны төрле милләт халкының горейф-гадәтләре, уеннары, милли биюләре, киёмнәре, аш-сулары, атаклы кешеләре турында төшендерү төп бурычларның берсе итеп саныйм.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны этномәдәни һәм әхлакый тәрбияләү системасында әкиятләрнең роле бик мөһим, этнотолерантлыкны тәрбияләүдә иң кулай, уңай чараларның берсе. Әкиятләр балаларда мәрхәмәтлелек, түземлелек, игелеклелек, шәфкатьлелек, юмартлык һ.б. шундый сыйфатларны тәрбияләүдә зур роль уйный. Әкиятләр уку, иллюстрацияләрен карау, әңгәмәләр уздыру, әкиятләренә сәхнәләштерү, катнашучы геройлар белән очрашу балаларда уңай тәэсир калдыра.

Без балаларны кече яшьтән, төрле милләт халкының әкиятләре белән таныштырабыз.

Мәс: Мари халкының “Керпе һәм куян” әкиятенә юкка гына өйрәтмәгән: житез аяклар белән беренче йөгереп килеп түгел, ә акыл белән уйлап жинеп булганны күрсәтә.

Удмурт халкының “Боек куян” әкиятенә: эшләгән ашый, эшләмәгән башын кашый дип хезмәт кешесенә хөрмәткә лаек икәнненә төшендерә.

Мордва халкының “Эт үзенә ничек дус тапты?” әкиятенә кешеләрне тышкы кыяфәтләренә карап хөкем итмәскә өйрәтә.

Үзбездән милли горурлыкларыбыз янәшәсендә башка күрше милләт халкына караган культура истәлекләрен өйрәнү, балаларның әйләнә-тирәнә танып-белүен арттыра, башкаларга ихтирам белән карарга өйрәтә.

“Әкият илендә” дигән үзем ясаган ләпбукка татар халык ижаты жәүһәрләренә 16 әкиятен тупладым. Шушы әкиятләр буенча 12 уен төзем. Бу уеннар, әкиятләр миңа зур ярдәмчеләр.

“Зөһрә йолдыз”, “Өч кыз”, “Төлчәчәк” әкиятләре изге, саф, киң күңелле, ярдәмчел, игътибарлы, мәрхәмәтле татар кызы образы аркылы балаларны да шундый ук булырга өнди.

“Алтын бөртекләр” әкиятенә түземлек, тырышлык, сабырлык сыйфатларын алгы планга чыгара.

“Куркак юлдаш” әкиятенә ышанычлы дус таба белергә, бәла килгәндә ярдәм итәргә, дустаның авыр хәлдә ташламаска өйрәтә. Һәрбер әкият тәрбияви сыйфатка ия.

Бала әкият геройлары мисалында сак булырга, хәвеф-хәтәрләргә кесәтергә, барлыкка килгән тормыш ситуацияләрендә ориентлашырга өйрәнә. Әкият аша тәрбияләүне борынгы заманнарда ук кулланганнар. Бу мәктәпкәчә педагогикада тәрбия бирүнең иң төп чарасы булып тора. Бала әкият геройларының гамәлләре белән үзен баяларга һәм чагыштырырга өйрәнә.

Күп кенә педагоглар әкият баланың сәламәтлегенә һәм психикасына да тәэсир итә, дип саный. Әйттик, әкият ярдәмендә агрессияне киметергә һәм бала белән мөмкин булган күп кенә конфликтлы ситуацияләрдән качарга, шулай ук психосоматик авыруларны кесәтергә мөмкин.

4 яшькә кадәрге балалар хайваннар яки хайваннар катнашындагы әкиятләр тыңлауны өстен күрә. Алар үзләрен хайваннар белән чагыштыралар. Биш яшьтә балалар үзләрен тылсымлы әкият геройлары белән тиңләштерәләр, үзләрен принцессалар, царевичлар һәм царевналар, һ. б. итеп күз алларына китерәләр. Алты яшьтән бала тылсымлы әкиятләргә “күчә”.

Этнотолерантлык тәрбияләү максатыннан тиешле әкиятләр тупланырга тиеш. Иң мөһиме - әкиятләргә дөрес сайлау. Хәер, теләсә нинди әкиятне этнотолерантлык тәрбияләү максатында кулланырга мөмкин, ягъни, яңа әкияттә бала өчен барысы да яңа, һәм ул бу яңалыкны кабул итәргә тиеш.

Әкиятләр белән эшләүне без 1 нче кечкенәләр төркеменнән үк башлыйбыз. Билгеле, бу яшьтә эчтәлегә аңлаешлы, озын булмаган, гади әкиятләрне сайлыйбыз. Бер үк әкиятне төрле вариантларда, кабат - кабат сөйләргә тырышабыз. Мәс: “Шалкан” әкиятен алыык. Аны өстәл театры ярдәмендә дә, бармак театры итеп тә, фланелеграфта да билгеле бер аралыкта, баланың исендә калырлык итеп кабатлап күрсәтәбез.

Ә инде әкиятнең эчтәлегә баланың исендә калгач, ул үзе үк бу эшне кабатлый башлай, мәс.кечкенә уенчыклар, өстәл театры, курчак театры ярдәмендә. Балалар бигрәк тә бармакка киеп уйнарга, әкиятнең эчтәлеген сөйләргә яраталар.

Бала үскән саен бу эшне катлауландырып әкиятләрне сәхнәләштерү эшенә керешәбез, театрлар куя башлайбыз. Бусы инде балалар өчен тагы да кызыклы, катлаулы бер дәнъя. Алар үзләрен артистлар итеп тоя башлайлар, бөтен күңелләрен биреп тырышып уйнайлар.

Әкиятне сәхнәләштергән вакытта балада уз-узенә ышаныч арта, бала вакыйгаларның чынлыгына ышана, шатлана яки киресенчә борчыла. Бу нәни баланың эчке активлыгын, аның күңел көчләрен уңай якка юнәлтәргә, аң һәм белем эшчәнлеген активлаштырырга ярдәм итә. Ул дәрәс интонация белән, төрле хәрәкәтләр, мимикаларны кулланырга, эмоциональ һәм сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәнә.

Ягъни бу эшчәнлектә без балаларның ижади сәләтләрен устерәбез һәм инде явызлыкны, усаллыкны гаепли, ә гаделлекне яклай, барлык кешеләргә карата да гадел, игелекле, мәрхәмәтле булырга өйрәтәбез.

Шулай итеп, әкиятләр, мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлыгын формалаштыру, этнотолерантлык, шәхес тәрбияләү чарасы буларак зур, мөһим роль уйнай. Әкиятләр ярдәмендә бала дәнъяны акылы белән генә түгел, йөрәге белән дә танып белергә өйрәнә.

Кулланылган әдәбият:

1. Гыйздәтуллина А.М. Биләүдәге рәссам.-Яр Чаллы: «Яр Чаллы типографиясе»,2007.- 102бит.

2. Закирова К.В. Ин матур суз: Ата-аналар һәм балалар бакчасы тәрбиячеләре өчен хрестоматия.-Казан:Мәгариф,2000.-335 б.

3. Ягъфаров Р. Татар балалар фольклоры. -Казан:«Раннур» нәшрияте,1999-352б.

4. Зарипова Ф.Я. Могжизалы мәктәп сәхнәсе: Балалар бакчалары тәрбиячеләре .сыйныф .житәкчеләренә ярдәмлек.-Казан:Мәгариф,2003.-255б.

5. Закирова К.В. Әхлак нигезе –матур гадәт(Гаиләдә һәм балалар бакчаларында әдәп- әхлак тәрбияләү):Методик кулланма.-Казан:Мәгариф,2004.-383б.

6. Закирова К.В.Уйнай-уйнай усәбез. Балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм физкультура инструкторлары өчен методик кулланма.-Казан:Татар.кит.нәш.,2010.-175б

7. Расскажи мне сказку / Сост. Э.И.Иванова. М.: Изд. «Просвещение», 1993. -464 с.

8. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2010. - 464 с.

9. Мультимедийная онлайн-библиотека «Сказки Поволжья».

Р.Р. Габитова, воспитатель
МБДОУ «Детский сад №3 «Кояшкай»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Зурлар төркеме өчен шөгыл: «Гөлназның читекләре»

Төп сүзләр: милли, татарлар, бизәкләр, асыл, аяк киеме, бөрмәләр, нәфис зәвыгын, мәдәният, орнамент, күз үлчәме, декоратив-гамәли сәнгать.

Россия үзенең күпмилләтле составы белән уникаль, анда һәр халык үз тарихы, традицияләре, мәдәнияте белән аерылып тора. Буыннан-буынга мәдәни халык кыйммәтләрен саклау һәм тапшыру - бу зур җаваплылык һәм намус вазыйфа.

Идел буенда Россия мөселман мәдәнияте үзәге - бай һәм гүзәл башкаласы булган Татарстан Республикасы урнашкан. Казан - милли татар традицияләренә хәзерге заман тормыш ритмы белән ярашкан шәһәр. Монда буыннан-буынга уникаль һөнәрләр бирелә, аларга бары тик осталардан гына өйрәнергә мөмкин.

Хәзер милли костюм һәм аяк киеме тегү белән махсуслаштырылган житештерү предприятиеләре шөгылләнә, анда профессиональ осталар костюм тарихын, аны эзерләү үзенчәлекләрен яхшы белә.

Читекләр - матур, яхшы уйланылган һәм функциональ татар итекләре. Йомшак борын һәм каты арткы ягы читекләрнең үзенчәлекле билгесе булып тора. Бу аяк киеме татарларда киң таралган һәм милли костюмның бер өлеше булып тора. Читекләр шулай ук Себер, Ерак Көнчыгыш, Кавказ халыклары арасында да билгеле. Бу аяк киеме тарихи яктан уңайлы жәяү йөрү өчен билгеләнгән, шул исәптән күчмә халык арасында да. Читекләр аучының аякларын алыштыргысыз, шул ук вакытта аяк табанын һәм балтырларын яхшы саклап, урман буйлап йомшак һәм тавышсыз гына йөрергә булышучы аяк киеме. Бу читекләрне төрле төрдәге табигый күннәнн тегәләр: бәйрәм була калса - юка һәм эластик сафьяннан, көндәлек вариант сыйфатында хром яки юфть кулланалар.

Хатын-кыз читекләрен төрле төсләргә буялган күн белән бизәү кабул ителгән. Андый читекләр безнең көннәргә кадәр сакланган.

Орнаментны сайлауга килгәндә, ул гадәттә үсемлек мотивлары яки абстракт фигуралар белән тәкъдим ителә, чөнки мөселман дөнъясы кагыйдәләре хайваннарны һәм кошларны сурәтләргә мөмкинлек бирми. Канун нигезендә тегелгән аутентик читекләр декоратив-гамәли сәнгать предметы булып тора. Асылда һәр пар үзенчә уникаль.

Мастерлар, авторлар - читек эзерләү традицияләрен саклаучылар, яңа буыннарга әлеге кабатланмас аяк киеме тегү технологиясен бирергә тырышалар.

Балаларны татар милли киеме үзенчәлекләре белән таныштыру һәм читекләргә татар орнаменты элементларыннан бизәкләр төзәргә өйрәтү максатыннан мин дә өлкәннәр төркеме балалары өчен «Читеккә бизәк төшерү» исемле мастер-класс конспектын эшләдем.

Шөгелнең бурычы булып ир-ат һәм хатын-кыз костюмнарының элементлары һәм үзенчәлекләре турында төшенчә бирү, балаларның ижади сәләтләрен, күз үлчәмен, хыялын, нәфис зәвыгын үстерү тора. Шулай ук мастер класс сүзлек запасын киңәйтәргә (читекләр, калфак, камзул, бөрмәләр, түбәтәй) мөмкинлек бирә. Әйләнә-тирә чынбарлыкка эстетик мөнәсәбәт тәрбияли. Татар халкының декоратив-гамәли сәнгате белән кызыксыну тәрбияли.

Мастер класс барышында музейга экскурсиягә бардык. Анда татар декоратив-гамәли сәнгате белән таныштык. Татар үсемлек орнаментлары турында әңгәмә уздырдык. Татар милли киёмнәре турында иллюстрацияләренә, альбомнарны карадык. Трафарет аша милли орнаментлар ясарга өйрәндек. Булачак читекләребезнең фоамиран материалыннан эскизларын кистек.

Эш барышы:

Ишеккә шакыган тавыш. (Кулына капчык тоткан курчак керә)

Тәрбияче: Балалар, безгә бүген Гөлназ исемле курчак кунакка килде. Әйдәгез, исәнләшик аның белән.

Балалар: Исәнме, Гөлназ.

Тәрбияче: Аның күлмәге нинди?

Балалар: Матур, озын жиңле күлмәк, бизәкле жилет. Башында калфак. Аякта күн итекләр.

Тәрбияче: Гөлназның киём-салымы ничек дип атала?

Балалар: Татар милли киеме.

Тәрбияче: Татарлар борынгыдан шундый киём киеп йөриләр. Халык осталары аны үсемлек орнаментыннан төзелгән татар бизәкләре белән бизәгәннәр. Сөз татар орнаментының нинди элементларын беләсез?

Балалар: Яфрактар, ләлә чәчәкләре, кыңгыраулар, дугалар, дулкынлы сызыктар.

Тәрбияче: Дөрес. Татар орнаментында нинди төсләр кулланыла?

Балалар: Яшел, сары, зәңгәр, кызыл, коңгырт.

Тәрбияче: Дөрес. Балалар, безнең курчагыбыз буш кул белән килмәде. Аның

хэтта капчыгы да татар бизэге белән бизэлгән. Гөлназның капчыгы эчендә нәрсә ятканын беләсегез киләме? Капчык авызын ачканчы табышмак чишнргә кирәк булчак.

Йомшак итеп тегелгән,

Матур бизәп чигелгән

Бәйрәмнәр житте исә

Аягына кияләр.*(Читекләр күрсәтәм)*

Балалар: Читек.

Тәрбияче: Читек-татар милли киemenнән итекләр. Читек нәрсә белән бизэлгән?

Балалар: Яфрак һәм чәчәкләр белән.

Тәрбияче: Дәрес. Кешеләр мондый аяк киemen кая кияләр?

Балалар: «Сабантуй» бәйрәменә. Татар халык биюенә.

Тәрбияче: Кем мондый аяк киеме кия?

Балалар: Әниләр, әбиләр, кызлар һәм хэтта әтиләр.

Тәрбияче: Минем дә әбием бар, ул да «Сабантуй» бәйрәменә барганда матур бизәкле читекләрен киеп куя.

Тәрбияче: Балалар, сезнең дә матур бизәкле читекләр ясаучы остазлар буласыгыз киләме?

Балалар: Әйе.

Тәрбияче: Барлык остазлар да остаханәдә эшлиләр. Без дә сезнең белән остаханәгә барабыз һәм эскизларыбызны бизәрбез. Гөлназ да остаханәдә булчак. Дәрес утырыгыз һәм эшебезне башлыйбыз.*(Фоамиран материалынан эзерләнгән читек эскизлары, тубиктагы буяулар, милли бизәк төшерелгән үрнәкләр куелган өстәл янына киләбез. Балалар эскизларны алалар.)*

Тәрбияче: Балалар, ничек уйлыйсыз, минем кулымда нәрсә?

Балалар: Читек.

Тәрбияче: Әйе, дәрес. Без әлеге читекләребезне гади булмаган ысул белән бизәрбез. Сезнең алдыгызда тылсымлы буяулар. Бу буяулар белән осталар киemenнәргә төрле матур рәсемнәр төшерәләр. Иң элек карандашлар белән читек эскизына сезгә ошаган бизәкне ясыйбыз. Шуннан соң төсле тубикларыбызны алып бизәкләребезне буйыйбыз. Нинди бизәкләр төшерәбез, балалар?

(Балаларның җаваплары)

Тәрбияче: Мәликә, син нинди төсләр куланнасың?

Мәликә: кызыл, яшел, сары, ак.

Тәрбияче: Бик яхшы. Балалар, читегебезне бизәгәндә матур, ачык төсләр куланабыз.

Тәрбияче: Нинди бизәкләр ясыйбыз?

(Балалар җаваплары)

Тәрбияче: Эшебезне башлыйбыз!

(Эш барышында балаларга киңәшләр, күрсәтмәләр, индивидуаль ярдәм итәм,

эш тәмамлангач, балаларга күргәзмә оештырырга тәкъдим итәм).

Тәрбияче: Балалар, карагыз әле, безнең эшләребез белән нинди кызыклы күргәзмә барлыкка килде. Читекләребез кибең бетсен, ә хәзер мин сезне "Түбәтэй" уенында уйнарга чакырам. Балалар түгәрәк эченә керәбез. Милли музыкага түгәрәк буенча түбәтэй бирәбез. Көй туктала, түбәтэй кемдә кала, шул бала биремне үтәчәк.

Нәтижә:

Тәрбияче: Балалар, без бүген нәрсә ясадык?

Балалар: читек.

Тәрбияче: Дәрес. Кемнең читеге сезгә күбрәк ошады?

(Балаларның җаваплары)

Тәрбияче: Сез читекләргә нинди бизәкләр белән бизәдегез? Сезгә читекләргә бизәргә ошадымы? Ясаган читекләргә кемгә бүләк итәр идегез?

(Балаларның җаваплары)

Тәрбияче: Барлык эшләр дә бик матур килеп чыкты. Әфәрин, балалар! Курчагыбыз Гөлһаз матур читекләргә шатланды, барагызда да рәхмәт әйтте. Сез булдырдыгыз!

Кулланылган әдәбият:

1. Валеев Ф.Х. Народное декоративное искусство Татарстана. – Казань, Татарское книжное издательство, 1984.
2. Валеева-Сулейманова, Г.Ф. Декоративное искусство Татарстана.– Казань, ФЭН, 1995.
3. Сатарова, Л. Казанская узорная кожа.– Казань, Магариф, 2004.
4. Этнография татарского народа. – Казань, Магариф, 2004.
5. <https://ar.culture.ru/ru/subject/ichigi>
6. <https://sudaryshka.ru/blog/post24>
7. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/okruzhayushchiy-mir/2019/12/19/masterskaya-po-poshivu-tatarskoj-natsionalnoj-obuvi-ichig>
8. <https://dzen.ru/media/nashtatarstan/ichigi-kojannaia-tatarskaia-obuv->
9. <https://flomaster.club/16066-tatarskie-ornamenty-i-uzory-trafarety.html>
10. <https://yandex.ru/video/preview/3257233563302791566>

Этнокультур компетентлыкны балалар бакчасыннан башлап тәрбияләү

Төп сүзләр: горөф-гадәтләр, йолалар, милли мирас, чаралар, шөгьльләр, экскурсияләр, күмәклек, дуслык, милли аң.

Эш тәжрибәсеннән чыгып «Этнокультур компетентлыкны балалар бакчасыннан башлап тәрбияләү» диеп исемләнгән темага чыгыш ясыячакмын.

Тәрбия, халыкта туган тел белән барлыкка килә. Кешеләрне рухландыручы горөф-гадәтләр, йолалар, буыннан-буынга күчеп, камилләшеп бүгенге көнгә кадәр житкән.

Бала өлкәннәр белән аралашып кирәкле күнекмәләргә өйрәнә, халыкның горөф-гадәтләрен, йолаларын үзләштерә.

Балалар милли жанлы булып үссеннәр, татар булулары белән горурлансыннар дисәк, һәр гаиләдә балаларга сабий чактан ул халыкның милли мирасын өйрәтү мөһим.

Безнең балалар бакчасында эш барышында мин төрле чаралар, шөгьльләр, экскурсияләр, мини музейлар оештырам. Шулай ук яңарыш методларын кулланам.

Минем эшемнең максаты балаларда этнокультур тәрбия формалаштыру. Бу максатка ирешү өчен төп бурычларны үтәргә кирәк:

1. Балаларны үз халыкларының культурасы белән таныштыру.
2. Балаларда төрле культура халыкларына толерантлык тәрбияләү.
3. Милли байлыкларны белергә теләк уяту.
4. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның ижади сәләтләрен үстерү.
5. Милли материалны аңлатканда яшь үзенчәлекләрен исәпкә алу.

Балалар белән эш формаларының берсе һәм иң кирәклесе- уен. Уеннар милләтнең бай рухи хәзинәсе ул. Алар милләт, жәмгыять үсеше процессында яшәү рәвешләрен, социаль, ижтимагый күренешләрен һәм ерак заманнарда яшәгән бабаларыбызның дөньяга карашын, тормыш-көнкүреш сүрәтмәләрен үзләренә сәндереп саклап килгәннәр. Шунның өчен уеннар милләтнең этник тарихын өйрәнүдә кыйммәтле чыганак булып хезмәт итәләр. Уен -баланы кызыксындыра һәм жәлеп итә. Милли культураны таныштыруда төрле уеннар кулланыла.

Өстәл уеннары тәрбия чарасы буларак отышлы, алар барышында күмәклек, дуслык, игътибарлылык, ярдәмләшү кебек матур сыйфатлар, шулай ук бала күңелендә туган телне, халкыбызның үткәннән, горөф-гадәтләрен өйрәтә: “Бизәк төзе”, “Парын тап”, “Әкиятне төзе”, “Кисәкләрне жый”,

“Уйлап тап” шулай ук күгәзмәдә тәгъдим ителгән “Тылсымлы тәрәзчәкләр” дигән яңа уенымны күрсәтеп үтәсем килә.

Хәрәкәтле-сүзле уеннар шигырь калыбына салынган булуы балаларда эстетик зәвек тәрбияли, бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен үстерүгә ярдәм итә: “Түбәтәйле”, “Йөзек салыш”, “Урындыклар”, “Юрта”, “Ак калач”, “Чума үрдәк, чума каз”, “Кәрия-Зәкәрия”, “Капкалы”, “Карусель”, жырлы-биюле Идел буе халыклары уеннарын да уйныйбыз.

Төрле шөгылләр аркылы балаларда милли үз ан тәрбиялибез, бу бәйрәмнәрдә төрле милләт халыкларының эшчән, кунакчыл, ачык йөзле булуларын күрсәтәбез: әкиятләр кую, бәйрәмнәр оештыру. Балалар бәйрәмнәргә аеруча ярата “Сабантуе”, “Сөмбелә”, “Нәүрүз бәйрәме”, “Халыклар дуслыгы бәйрәме”, “Татарстан туган көн” “Каз өмәсе”, квест шөгылләр.

Экскурсияләр уздыру: Чистаебызның күренекле урыннарына, “Пастернак музее”, Чистай өязе музее, Кама яры буенда урнашкан паркка экскурсияләр ясап торабыз.

Мини музейлар: безнең балалар бакчасында “Әбиемнең сандыгы” һәм “Чистай минем туган ягым” дигән мини музейлар бар. Алар группада урнашкан. Мини музейларда татар, рус халкының горел-гадәтләрен, яшәү рәвешен чагылдырган экспонатлар тупланган. Музейның группада урнаштыруның төп үзенчәлеге: бала экспонатларны күзәтеп кенә калмый, аларны кулына алып тотып карый, уйный ала. Музейдагы экспонатлар балаларны тарихи гасырга алып кайта.

Ата-аналар белән эш: ата-аналар жыелышлары, ата-аналарга консультацияләр, анкеталар уздыру, эшебездә коар-кодлар куллану, милли темага мастер-класслар үткөрү тора. Минем эшемдә ата-аналар төп булышчылар. Барлык тәрбия гаиләдән башлана. Алар кызыксынып кына калмыйлар, ә төрле экскурсияләр, бәйрәмнәр оештыруда, костюмнар тегүдә, экспонатлар табуда ярдәмчеләр булып тора. Актив рәвештә “Милли ризыклар” турында оештырылган проектта катнаштылар, “Нәсел шәжәрәм” дигән проектта буыннар бәйләнешен күрсәтеп эзләнү эшләре алып бардылар, бу эш ата-аналарга да, балалар өчен дә бик кызык булды. “Оста куллар” күргәзмәсендә этиле-уллы гаилә әгъзалары катнашты.

Эшемнең нәтижәсе булып шуны әйтәсем килә. Бу эшчәнлек системалы рәвештә алып барыла. Милли компетентлыкны балалар бакчасынан башлап эшләү билгеле бер нәтижеләр бирә. Балаларда милли аң тәрбияләү бары тик бердәм эшчәнлектә генә уңышка ирешелә.

Бала гаилә тәрбияче. Бу өчлек һәрвакыт бердәм булсын. Балаларның киләчәге матур, якты булсын дигән сүзләр белән чыгышымны тәмамлыйсым килә.

Кулланылган әдәбият:

1. Ә.Н.Хужиев. Тәрбия – мәңгелек фәлсәфә. – Казан: «Мәгариф» нәшрияты, 2001

2. Мусин Ф.М. Татар әдәбияты - Казан: Мәгариф, 2005.
3. Татар халык авыз ижаты: Хрестоматия. – Казан: Мәгариф, 2004.-
4. Ягъфәров Р. Татар балалар фольклоры. Казан. 2002.
5. Саттаров Г.Ф. Татар исемнәре сүзлеге. Казан, Тат.кит.нәшр., 1981.
6. Саттаров Г.Ф. Исемен матур, кемнәр куйган? Казан, Тат.кит.нәшр., 1989.
- 8.Сафиуллина Ф.С. Хәзерге татар әдәби теле. Лексикология.- Казан: Хәтер, 1999.

А.Ш. Мингулова, воспитатель
МБДОУ «Детский сад№3»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Фольклор - мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлыгын үстерү нигезе

Төп сүзләр: халык авыз ижаты, горейф-гадәтләр, ижтимагий тәжрибә, әхлакий принциплар, халык жырлары, милли уеннар;

Этнокультура белемен формалаштыру һәм үстерүнең иң нәтижәле алымнарының берсе - укыту-тәрбия процессының этнопедагогизациясе. Балаларның этномәдәни компетентлыгын үстерүдә халык авыз ижаты, яки фольклор аерым урын алып тора. Ул барлык төр һәм жанрларның эсәрләрен үз эченә ала: болар – халык бәйрәмнәре, этнос, әкият, риваять, легенда, мәкаль, әйтем.

Фольклор бик зур тәрбия әһәмиятенә ия. Ул балаларның үткәне һәм бүгенгесе Ватан, башка илләр, халыклар турындагы карашларын баета, халыкларның әхлакий принципларын үзләштерергә ярдәм итә, дөнъяның барлык халыкларына карата мәхәббәт һәм хөрмәт тәрбияли, гаделлек тантанасына, киләчәккә ышанычны ныгыта. Халык горейф-гадәтләре балаларны мәдәният дөнъясына кертергә ярдәм итә.

Татар халкының фольклоры, мәдәнияте белән, балалар бакчасында танышу, баланың интеллектын формалаштыруның, аның этномәдәни компетентлыгын үстерүнең ышанычлы ысулы, баланың үзе өчен кирәкле ижтимагий тәжрибәне үзләштерә торган актив социаль бәйләнеш чарасы.

Татар фольклорын өйрәнү баланы «чит» мәдәниятне якин һәм аңлаешлы итеп кабул итүгә эзерләргә, үз мәдәниятеңне һәм башка мәдәниятне даими идентификацияләү процессын формалаштыруга йогынты ясарга, балада кызыксыну үстерергә мөмкинлек бирә.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны милли мәдәнияткә, фольклорга тартуның беренче адымы - халыкның горейф-гадәтләрен, йолаларын,

ышануларын аңлау, әкиятләр, риваятьләр дөнъясына чуму, аларның дәүләт символикасын аңлау.

Эш формалары төрле булырга мөмкин, мәсәлән:

- халык әкиятләрен тыңлау, аларны сәхнәләштерү;
- балалар әсәрләрен уку;
- табышмакларны чишү һәм искә төшерү;
- мәкальләргә һәм әйтемнәргә искә төшерү һәм аңлау;
- халык жырларын өйрәнү;
- милли уеннарны өйрәнү;
- халык жырчылары белән танышу, жырлар тыңлау;
- милли мотивлар буенча рәсем ясау;
- халык традицияләре, гореф-гадәтләре, йолалары турында әңгәмәләр;
- музейларга бару;

Эшемдә фольклор әсәрләрдә еш очрый торган геройла рәвешендәге уенчыкларны файдаланам. Өлкән яшьтәге балалар әкиятләр, аларның персонажлары белән таныш инде. Алар үзләре үк әкиятләр сөйләүдә катнашалар. Шуңа ук вакытта берничә таныш әкият буенча викторина оештырылырга мөмкин.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны башка халык мәдәниятенә китерү, таныштыру югары педагогик осталык таләп итә, чөнки балаларны хәтта кыска фольклор әсәргә дә аңлауга житкерү кыен, бигрәк тә тәржемәдә. Моның өчен махсус күрсәтмә чаралар кирәк. Шуңа күрә мондый мохитне оештыру кирәк, аның ярдәмендә аларны гомумиләштерү һәм танышу тиешле көнкүреш предметларын, иллюстрацияләргә, халык кәсепләргә, милли киёмнәр үрнәкләрен күрсәтү белән бергә алып барылырга тиеш диеп саныймын.

Балалар, мәсәлән, фольклор әсәрнең танып белү әһәмиятен тавышның эмоциональ сәнгатьле булуы, мимика һәм ишарәләр ярдәмендә аңлауга ирешү жиңелрәк. Өлкәннәрнең һәм балаларның актив ижат итүчәнлегә, аларның уртак кичерешләргә әкият геройларының гамәлләренә, олыларның балалар белән уен бәйләнешенә керә белүенә бәйле.

Халык авыз ижаты жанрларында эчтәлек һәм форма, максат һәм чаралар бердәмлегә карала: табышмаклар максаты-акыл, зирәкле, мәкальләр максаты- әхлак, жырларда-халыкның тарихы, әкиятләрдә- халыкның хикмәте яшерелгән.

Әкиятләр нәниләрнең рухи үсешендә зур роль уйный. «Әкият аркасында бала дөнъяны акылы белән генә түгел, йөрәгә белән дә танып белә... Идея тәрбиясенә башлангыч этабы да әкият ярдәмендә була.» Әкиятләрнең борын-борыннан яшь буынны тәрбияләү чарасы буларак яшәп килгәнлегә мәгълүм нәрсә.

Мәкаль ул - үзенең үткенлегә, кыскалыгы көчә белән безне шаккатыра торган канатлы сүз. Мәкальләрдә бу халыкның бөтен дөнъяга карашы, көнкүреше, характеры, күзәтүчәнлегә һәм хәтта тарихи үткәнә чагыла.

Без Идел буенда яшибез. Идел ярларында күп төрле милләт: рус, чуваш, татар, башкорт, мордва, мари, удмурт халыклары гомер кичерә. Аларның һәркайсының горейф-гадәтләре, үзенең фольклоры бар, милли йолалары бар. Шулай ук хәрәкәтле уеннары белән дә аерылып торалар. Халык уеннары балаларга рухи тәрбия бирүдә, гомумкешелек кыйммәтләрен формалаштыруда йогынты ясей.

Шулай итеп, белем бирү процессының этнопедагогизациясе, ягъни фольклорны өйрәнү, балаларның милли һәм дөнья мәдәнияте кыйммәтләрен үзләштерүгә алып бара торган этномәдәни компетентлыкны үстерүнең төп инструментларының берсе буларак карала. Моннан тыш, ул укыту-тәрбия процессында халык педагогикасының чараларын һәм ысулларын куллануны, балаларның милли-психологик үзенчәлекләрен һәм төрле этносларны гаиләдә тәрбияләү үзенчәлекләрен исәпкә алуны күздә тотта.

Кулланылган әдәбият:

1. “Балалар фольклоры”- Казан Татарстан китап нәшрияты- 1993 г.
2. “Борынгы фольклор”- Казан Татарстан китап нәшрияты- 1994
3. Бакиров М.Х “Татар фольклоры»-Казан «Мәгариф» 2008
- 4..”Балалар фольклоры”-Казан Хәтер-2009
- 5.”Татар балалар фольклоры”-Казан “Раннур” нәшрияты,1999
- 6.“Татар халык ижаты”- Казан Татарстан китап нәшрияты- 1993 г.
7. “Татар халык уеннары”- Казан Татарстан китап нәшрияты- 1986 г.
8. Р. Ф. Ягъфәров”Энже чәчтем-энже жыям”-Казан”Мәгариф”2000

Ю.Т.Хаматгалимова, воспитатель
МБДОУ «Детский сад№3»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Мәктәпкә әзерлек төркеме өчен «Иделчеләр-сәяхәтчеләр» шөгиле

Төп сүзләр: милли киём, калкан, кылыч, таж, милли ризык, милли бәйрәм, Идел.

Тәрбияче балалар белән керә.

-Балалар, карагыз күпме кунаклар жыелган бүген бездә. Исәнләшегез.

- Исәнмесез. Хәерле иртә. Хәлләрегез ничек? (Әйбәт).

-Балалар без сезнең белән нинди Республикада яшибез? (Татарстан)

- Татарстанның башкаласы? (Казан)

- Татарстанның флагында нинди төсләр бар, гербында нәрсә сүрәтләнган? (Балалар җаваплары)

-Татарстан иң зур Идел буе елгасы янында урнашкан.

Идел ярларына нурлар сибеп

Матур булып ата бездә таң.

Таң шикелле якты Туган илем,

Бәхет биргән жирем — Татарстан

-Идел буенда нинди республикалар тагын уранашкан атагыз? (Чувашия, Мордовия, Республика Марий Эл, Башкирия, Удмуртия)

- Телисезме Идел буенча сәяхәткә китәбез? (Әйе, телибез) Менә каршыбызда «Иделче» турагентствасы. (Өстәл, компьютер, глобус, карта, буклетлар, телефон һәм үзе турагент)

- Исәнмесез!

- Исәнмесез. Без балалар белән Идел буенча сәяхәт итәргә телибез.Безгә нәрсә тәгъдим итә аласыз?

Турагент: Безнең туристик агентлык сезгә Идел буе республикалары буйлап сәяхәт итәргә тәкъдим итә (буклетлар күрсәтә) экскурсоводлар сезгә һәр Республика турында күп кенә кызыклы нәрсәләр сөйләр.

Нәкъ менә бүген, нәкъ менә хәзер, бик зур ташлама белән һәм сезнең өчен генә Идел буеның өч Республикасына-Чуашия Республикасына, Марий Эл Республикасына һәм Башкортостан Республикасына-яна торган тур туры килә!

- Балалар ризамы? Сәяхәткә барабызмы?

Түгәрәккә басыйк, күзләрне йомып үзебезне теплоходта диеп һис итегез.Идел дулкыннарының ничек шаулавын тыңлагыз. Борын белән сулыш алабыз, сулышны авыздан чыгарабыз. (Теплоход сигналы ишетелә, чув.жыры кабына).

Балалар ачыгыз эле күзләрегезне, безнең теплоход тукталды. (Урта Идел картасын алып карый) әйдәгез эле карта буенча карыйк нинди Республикага килеп тукталдык. (Экранда Чебоксар шәхәре. Кунакларны чуваш кызы каршылый, чувашча исәнләшә)

Чуваш кызы: Салам (балалар чуашча исәнләшә)

- Безнең республика башкаласына Чебоксарга рәхим итегез!

Чебоксары - город мой любимый!

Ты красивый, очень молодой.

Возрождаешься и хорошеешь всем на диво.

Чебоксары - город мой родной.

-Тарихы белән бай Чуваш республикасы. Чувашстанның Дәүләт гербы ул калкан, анда «Тормыш агачы» — чуваш халкы үткән озын тарихи юл билгесе ясалган. Ачык сары төсе, кояшны аңлата һәркемгә тормыш бирә. Сигез почмаклы йолдыз

матурлыкны һәм камиллекне белдерә. Флагта без дә «тормыш агачын» күрәбез.

- Чувашларның милли ризыклары: кишер коймаклары, балык белән сөт шорпасы һәм башкалар.

- Чувашларның милли бәйрәмнәре: Сурхури, Калыйм, Ман Тункун, Курак, Акатуй һ. б.

- Милли костюмнарының матурлыгын карагыз.

Ә мин сезгә милли орнамент белән чуваш халкының альяпкычын бизәргә тәгъдим итәм?(Һәрбер бала, өчен материаллар әзерләнгән, балалар бергә, тылсымлы экранда үрнәк буенча альяпкыч бизиләр).

Чуваш кызы: Бигрәк матур булды ясаган альяпкычлар. Мин сезгә Республиканың дәүләт символлары сүрәтләнгән магнитлар бирәм.

-Әйдәгез, бергәләп картабызга бөркетик.

Бигрәк кызыклы булду бу Чуваш республикасына сәяхәтебез. Идел буенчә сәяхәтебезне дәвам итәбез, сине дә чакырабыз.

Хәзер Марий-Эл республикасына барачакбыз. (Экранда Йошкар-Ола шәһәре. Кунакларны марий малае каршылый, исәнләшә (Марий халык көе яңгырый).

Марий малае: Сай (балалар исәнләшә). Республикабыз башкаласы Йошкар-Олага рәхим итегез! Мари ягы-елгалар, күлләр һәм урманнар күп булган төбәк. Туган як үз табигате, талантлы мари халкы белән матур.

- Слайдта нәрсә сүрәтләнгән дип уйлыйсыз? Бик дәрәс, бу флаг һәм герб. Флагны, гербны тасвирлагыз ? (балалар җаваплары)

-Ни өчен аю сүрәтләнгән дип уйлыйсыз?

- Мариларның матур милли костюмнарын карагыз.

Мари халык ашларының нигезе-урманнар, кырлар, елгалар һәм күлләр бүләкләре(балык, киек кошлары, гөмбәләре, төрле үләннәре һәм җиләкләре) саналган. Мари халкында бәрәңге «икенче икмәк» булып санала. Сөт продуктлары киң кулланыла.

Мариларның милли ризыклары: алма һәм каймак белән коймаклар, бәрәңге һәм солы, эремчек х.б.

Әйткәнәбезчә мари халкы табигатьне бик яратканнар, ә мин сезгә балалар мари халкының хәрәкәтчен уенның тәгъдим итәм .

«Тылзе – кече» - «Кояш һәм ай»

-Файдалы булды безнең бу Республикабыз белән танышуыбыз, юлыбызны Башкортстан Республикасына юнәлтәбез (Башкорт көе яңгырый, тылсымлы экранда Уфа шәһәре, кунакларны милли кием кигән башкорт кызы каршылый)

Башкорт кызы: Наумыһыгыз, безнең башкалыбызга Уфага рәхим итегез

Льется песня родного курая,

Мы — башкиры, в Поволжье живем.

В благодарность богатому краю
По-башкирски танцуем, поем.

Башкортстан Республикасы дәүләт гербында Салават Юлаевка куелган һәйкәл сурәтленген. Флаг-турыпочмаклык, зәңгәр, ак, яшел төсләрдән тора, уртада курай чәчәге.

- Башкортларның милли популяр уен коралы нинди диеп уйлыйсыз?(Курай) Аның турында әкият тыңларга телсезме? (экранда әкият карыйлар)

- Ә аның белән уйнарга телсезме?*(Балалар түгәрәктә бер берсенә көй яңгыраганда курай тапшыралар, көй туктагач, курай кемдә кала, шул җәза ала(шигырь сөйли, биш, җырлый һ.б.)*

Башкортларның матур милли костюмнарын карагыз.

Башкортларның милли ризыклары: сарымсак белән ат ите, салма белән кара карагат шорпасы, бавурсак.

Башкортларның милли бәйрәмнәре: Каргатуй – яз, Корылтай, мөйдан, сабантуй бәйрәмнәре.

Башкортстан белән танышубызгә шатбыз!

Ә хәзер безгә туган Татарстанга кайтырга вакыт.

- Балалар сезгә безнең сәяхәтебез ошадымы, нинди яңа, кызыклы фактлар белдегез.

Шуның белән безнең сәяхәтебез инде ахырына да килеп житте, икенче тапкыр моңынча булмаган республикаларга сәяхәт итәрбез.

Саубулыгыз.

Кулланылган әдәбият:

1. Зиннурова Ф. М. «Учимся, играя» на татарском языке - Казань: Издательство «Магариф», 2007.

2. <http://area7.ru/metodic-material.php?10148>

Г.Г. Ахметова, А.А. Астафьева;
воспитатель по обучению татарскому языку,
музыкальный руководитель
МБДОУ «Детский сад №10»,
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Ключевые слова: чтение, элементы логоритмики, духовное развитие, оркестр, народная, Салих Сайдашев, Рустам Яхин, Фарид Яруллин, нотная литература, курай, ударные и шумовые.

Интеграция деятельности воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя в процессе приобщения дошкольников к народной культуре.

Возрождение культурного наследия нашей страны начинается с воспитания чувства гордости и любви к своей Родине, своей национальности у подрастающего поколения. В настоящее время не менее важно воспитывать толерантное отношение детей различных национальностей к представителям других народов. Сегодня очень важно не упустить крупинки народной мудрости, народных традиций и обычаев; сохранить, преумножить и передать их будущим поколениям.

Дошкольное образовательное учреждение является одним из центров сохранения и возрождения самобытной культуры, уклада, быта и традиций, духовного развития татарского народа, его языка, обычаев, национальных культур. Ведь воспитывать у детей понимание культурного наследия и воспитывать бережное отношение к нему необходимо с дошкольного возраста

В каждой группе создана предметно-развивающая среда, которая включает в себя национальный уголок, с его помощью дети наглядно знакомятся с символикой республики Татарстан, куклы в национальных костюмах, традиционные игры, книги, сказки.

Для работы был изготовлен иллюстративный и поделочный материал по темам УМК. Подобрана литература и иллюстрации о республике Татарстан. Использование наглядного материала о жизни и труде народов Татарстана помогает развитию у детей наглядно-образного мышления, внимания, памяти, умение анализировать. Подобраны иллюстрации, которые знакомят с растительным и животным миром Татарстана. Оформлены альбомы «Растения и животные Республики Татарстан»,

«Родина моя-Республика Татарстан», «Татарская национальная кухня» «Русская национальная кухня», «Русская национальная одежда», «Татарская национальная одежда», «Русские народные инструменты», «Татарские народные инструменты».

В своей работе применяю разные средства для приобщения детей к национальной культуре: это знакомство со сказками, песнями, танцами, играми, национальными промыслами, традициями и обрядами.

Работа любого дошкольного учреждения строится на взаимодействии педагогов. Воспитатели, воспитатель по обучению татарскому языку часто решают

образовательные и воспитательные задачи с помощью различных видов музыкальной деятельности. Педагоги используют на занятиях такие виды деятельности как слушание музыки, пение, музыкально-ритмические движения, музыкальные игры, драматизации. В свою очередь, музыкальный руководитель, включает в работу такие виды деятельности дошкольников, которые перекликаются или осуществляются параллельно с работой других педагогов: чтение стихов, элементы логоритмики, изобразительности, ориентировки в пространстве, физической культуры, развитие творческих проявлений. И от того насколько тесно и продуктивно сотрудничество педагогов, зависят и результаты проводимой работы.

Остановлюсь более подробно на взаимодействии воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя.

Слово и музыка органично связаны, так же как эстетические категории музыка и культура. Поэтому в работе воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя есть общие направления. Прежде всего это – национальное воспитание, знакомство с историей, культурой и бытом татарского народа, знакомство с музыкальной культурой на основе татарской классической, народной и современной музыки, совершенствование знаний татарского языка и речевых способностей дошкольников. Приобщение детей к культуре татарского народа осуществляется во всех видах музыкальной деятельности. Слушая музыку, играя в оркестре, ребёнок получает представление об авторской и народной татарской музыке, пение помогает детям осваивать татарский язык и особенности татарской мелодики. Историю и быт татарского народа дети в доступной форме познают через народные танцы, игры и праздники. Все эти виды деятельности воспитатель по обучению татарскому языку включает и в свою работу, используя на занятиях и праздниках музыкальные иллюстрации, песни, хороводные игры, музыкальные сказки.

Таким образом, работа двух специалистов связана очень тесно и оба они могут и должны оказывать помощь друг другу в подборе и разучивании материала, организации и проведении праздников, знакомить с новинками методической и музыкальной литературы.

Работа по реализации этнокультурного компонента безусловно тесно связана и с реализацией учебно-методического комплекта по обучению русскоязычных детей татарскому языку. В этом большую помощь оказывает совместная работа воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя.

Моя совместная работа с музыкальным руководителем начинается, прежде всего с установления делового контакта с педагогом и максимального включения его профессиональных возможностей в организацию всей работы по развитию дошкольников и реализации этнокультурного компонента в том числе.

Начинается всё с совместного обсуждения годового плана детского сада, творческого плана воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя. В результате консультаций составляется план совместной работы на учебный год. В него входят составление сценариев, практические занятия,

подготовка материала к праздникам, изучение репертуара учебно-методического комплекта по обучению русскоязычных детей татарскому языку.

Совместная работа воспитателя по обучению татарскому языку и музыкального руководителя, и использование учебно-методического комплекта по обучению русскоязычных детей татарскому языку обогатило существующий репертуар.

Музыкальный руководитель использует в своей работе учебно-методическое пособие «Шома бас». Выученный на занятиях по татарскому языку материал включается в праздники, посвящённые временам года, 8 Марта и другие.

Для приобщения детей к народной культуре на протяжении нескольких лет мы ежегодно отмечаем национальные праздники. Совместно с воспитателями и музыкальным руководителем разучиваются и ставятся театрализованные представления на татарском языке.

На музыкальных занятиях совместно с музыкальным руководителем мы учим с детьми песни о любви к родной земле, мы слушаем как звучит кубыз, курай, как скачут лихие наездники, учим распевки на татарском языке, пальчиковые игры. Знакомимся с музыкальными инструментами и их историей, т.к. происхождение каждого инструмента связано с легендой татарского и русского народа.

Часто устраиваем вечера развлечений, на которых играем с детьми в татарские, русские, чувашские народные игры.

Вместе с музыкальным руководителем составляем сценарии праздников и тематических вечеров: «Науруз», «Поэзия Г.Тукая», «Сабантуй».

Музыкальный руководитель оказывает помощь мне, в освоении танцевальных движений, исполнении песен.

Я, как воспитатель по обучению татарскому языку, подключаюсь на музыкальные занятия в том случае, если воспитатель не владеет репертуаром на татарском языке. Мы практикуем такой вариант: 7 – 10 минут стыковки занятий музыкального и татарского языка, сетка занятий позволяет это организовать.

При планировании своей работы учитываю творческий план музыкального руководителя.

Я помогаю ей включить в перспективное тематическое планирование музыкальный репертуар, учитывая способности и возможности детей.

В результате совместной работы появился перспективный тематический план с учётом этнокультурного компонента.

В перспективный тематический план включается материал, согласованный с темами музыкального руководителя: «Осенние настроения», «Любимые игрушки девочек и мальчиков», «Моя семья» и другие. В плане есть тематический блок «Пой, танцуй, играй», который полностью составлен из произведений татарской классической, народной и современной музыки. В тематический блок «Мы поём и пляшем» включены произведения русской народной музыки.

Знакомство детей с татарскими композиторами, их творчеством занимает большое место в построении музыкальных занятий с детьми.

Репертуар, который мы разучиваем на занятиях с детьми, продолжают

повторять и отрабатывать на занятиях по татарскому языку, отрабатывая произношение характерных татарских звуков.

В музыкальном уголке также созданы условия для эффективного обучения детей татарскому языку. Подобрана картотека татарской музыки: детская эстрадная, народная, классическая («Шома бас», «Зур бүләк»). Имеются в наличии портреты татарских композиторов-классиков и современных композиторов: Салих Сайдашев, Рустам Яхин, Фарид Яруллин; нотная литература в соответствии с регионально-национальным компонентом; музыкальные инструменты: курай, ударные и шумовые; авторские дидактические игры по УМК: «Цветик-семицветик», «Веселый шарик». Пополнена развивающая предметная среда яркими картинками («Төлке бии», «Әтэч жырлый»), что привлекает ребенка, вызывает интерес, и стимулирует реальное общение на татарском языке.

Родители с пониманием и интересом наблюдают образовательный процесс и сами с удовольствием в него включаются.

При систематической и совместной работе музыкального руководителя и воспитателя по обучению татарскому языку дети не только поют, читают стихи, хорошо проговаривая произношение татарских слов, но и понимают частично сам язык, а также знают национальные праздники, обряды и обычаи. Результатом такой совместной работы стало участие детей на всероссийских, республиканских и городских конкурсах, на праздниках внутри ДОУ.

Список использованной литературы:

1. Алешина, Н. В. Знакомство дошкольников с родным городом и страной (патриотическое воспитание). Конспекты занятий / Н.В. Алешина. - М.: Перспектива, 2019. - 310 с.
2. Вендрова, Т.Е. Воспитание музыкой / Т.Е. Вендрова, И.В. Пигарева. - М.: Просвещение, 2019. - 205 с.
3. Зарипова З.М., Исаева Р. С. Развивающие игры – Казань, 2020.
4. Зарипова З.М., Исаева Р. С. и др. «Балалар бакчасында рус балаларына татар теле өйрәтү» – Казан, 2013.
5. Малова, В.В. Конспекты занятий по духовно-нравственному воспитанию дошкольников на материале русской народной культуры / В.В. Малова. - М.: Владос, 2019. - 952 с.
6. Мещерякова В. Н., Абитова Г. А. Татарский язык - язык Родины.-Казань,2018.
7. Шаехова р. К. Региональная программа дошкольного образования. – Казань :РИЦ, 2012.
8. Шаехова Р.К. Раз – словечко, два – словечко...: занимательное обучение татарскому языку .- Казань: Хэтер, 2011.

Интернет ресурсы:

9. Интерактивная мультимедийная библиотека с мультфильмами и сказками на татарском языке «Бала» www.бала.рф
10. Атлас истории татарского народа и Татарстана — www.tatarhistory.ru

11. Обучающий онлайн-словарь для дошкольников и младших школьников «Мир слов» www.balasuzlek.ru
12. Озвученный словарь крупнейшего ученого, основателя школы лексикографии Фуата Ашрафовича Ганиева — www.ganiev.org

Г.Г. Камалова, Е.В. Багманова, воспитатели,
МАДОУ «Детский сад №20»,
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Приобщение детей младшего дошкольного возраста к истокам национальной культуры через использование фольклора

Ключевые слова: деформация, ценностные ориентиры, народная культура, наглядный метод, словесный метод, игровой метод, практический метод, родная культура, устное народное творчество, родная речь, нравственное.

С первых лет жизни ребенка, приобщение его к культуре, общечеловеческим ценностям помогают заложить в нем фундамент нравственности, патриотизма, формирует основы самосознания и индивидуальности. Старая поговорка гласит: «Всё новое – хорошо забытое старое». Действительно, исследователями отмечено, что часто человек и человечество возвращается к, казалось бы, давно оставленным положениям, в истинность которых уже перестали верить.

Потенциал детей дошкольного возраста уникален, именно в этом возрасте дошкольник воспринимает окружающую его действительность эмоционально, приобретая чувство привязанности к месту, где родился и живет, чувство восхищения культурой своего народа, гордость за свою страну. Многие ли взрослые могут спеть своему ребенку настоящую колыбельную? Многие ли дети, открывая мир вокруг себя, видят в своем доме красивую детскую книжку, репродукции картин великих мастеров; слышат светлую, мелодичную музыку? К сожалению, таких домов все меньше и меньше. Семья оказалась обездоленной духовно. А ведь семья, дом – гнездо человеческое, основа жизни, основа народа и государства. Именно там юная жизнь должна начинать свое насыщение светом культуры – словом, игрой, музыкой, цветом. Чувство любви к Родине нужно прививать с раннего детства.

Народная культура – предмет, который человек должен постигать на протяжении всей жизни, от первых шагов до старости. Чем раньше мы начинаем вводить детей в мир народной культуры, тем лучших результатов добиваемся.

Актуальность этой проблемы в наше время приводит к мысли, что нам, педагогам, необходимо проводить с детьми большую работу в данном направлении: от возрождения колыбельной, умения рассказывать детям сказки и предания своего народа, до приобщения детей к высотам классической, отечественной и мировой литературы, пластических искусств, театра, музыки.

Последнее десятилетие в нашей стране и во многих других странах отмечается интенсивный рост национального сознания. В первую очередь, это связано с проблемой восстановления этнического самосознания, которое в конце XX века во многом было утрачено.

Наиболее незащищенными от негативных воздействий, в силу несформированности мировоззренческих позиций, оказались дети, подростки и молодежь. В этой связи особого внимания требуют дети дошкольного возраста, которые характеризуются, с одной стороны, высокой восприимчивостью к социальным воздействиям, а, с другой, - возникновением ценностных приоритетов, определяющих поступки человека в ситуациях нравственного выбора. Исследования последних лет (В.В.Абраменко, М.В.Осорина и другие) свидетельствуют о том, что под влиянием современной культуры уже в дошкольном возрасте происходит деформация ценностных ориентиров и картины мира. Как же, какими средствами мы, воспитатели, можем ускорить рост национального сознания и возродить утраченные ценности.

И вот именно знакомство с традициями, обычаями татарского и русского народа, помогает воспитывать любовь к истории, культуре народа, помогает сохранить прошлое. Поэтому познание детьми народной культуры, татарского народного творчества, народного фольклора, находит отклик в детских сердцах, положительно влияет на эстетическое развитие детей, раскрывает творческие способности каждого ребёнка, формирует общую духовную культуру. И начинать приобщение к ценностям народной культуры необходимо начинать с малых лет. Детские впечатления неизгладимы. Дети очень доверчивы, открыты. К счастью, детство— это время, когда возможно подлинное искреннее погружение в истоки национальной культуры

Наблюдая за вновь прибывшими детьми я постоянно выявляю, что все дети далеки от народной культуры; не знают потешек, песенок и других форм фольклора, не знакомы с подвижными народными играми; а с народной игрушкой они вообще не знакомы. Такие результаты объясняются следующими причинами:

- неправильный подход к организации игровой деятельности детей;
- народные игры чрезвычайно быстро исчезают из детства, предпочтение отдаётся компьютерным играм;
- изменение современного социокультурного пространства;

Таким образом, стало очевидным необходимость знакомить дошкольников с

компонентами русской и татарской народной культуры. Ведь народная культура, во всех её проявлениях, обладая огромным эстетическим, духовно-нравственным и педагогическим потенциалом, способна формировать гармонично развитую личность с устойчивыми приоритетами, ценностными ориентациями, Технология опыта.

Цель: познакомить и приобщить детей к татарскому и русскому народному творчеству, через использование фольклора.

Задачи:

1. Создать условий в группе для приобщения детей к фольклору.
2. Познакомить с произведениями татарского фольклора с использованием наглядного материала.
3. Создать систему взаимодействия с семьями воспитанников, способствующую приобщению к истокам татарской народной культуры.
4. Формировать у детей любовь к красоте художественного слова. В работе использую следующие методы:
  - наглядный метод;
  - словесный метод;
  - игровой метод (игры-драматизации, игры-инсценировки, дидактические игры, настольно-печатные игры).
  - практический метод: упражнение в проговаривании, звукоподражание, имитация действий.

Основные направления работы:

1. Создание условий. В группе создана предметно - развивающая среда соответствующая возрасту детей. Собрана библиотека красочных книг с русскими и татарскими народными сказками, потешками, загадками. Создан уголок театральной деятельности, уголок ряженья с элементами костюмов и шапочки для игр-драматизаций и инсценировок сказок, кукольные театры, настольный, теневой и пальчиковый театры, театр на фланелеграфе, по сюжетам русских и татарских народных сказок: «Чуар тавык»-«Курочка Ряба», «Теремкэй»-«Теремок», «Песи йорты»- «Кошкин дом», «Бүре һәм кәжә бәтиләре»- «Волк и семеро козлят», «Куян, этәч, һәм төлке»-«Заюшкина избушка»; дидактические и настольно-печатные (лото, мозаика) игры: «Подбери картинку» -«Рәсемне тап», «Собери сказку» -«Әкиятне жый», «Ты чей, малыш?»- « Әнисен тап», «Найди половинку»- « Яртысын тап», «Из какой сказки герой» « Бу герой кайсы әкияттән».

2. Приобщение детей к истокам татарской народной культуры. С помощью малых форм фольклора можно решать практически все задачи всестороннего развития детей, поэтому наряду с основными приемами и средствами развития дошкольника я использую этот богатейший материал словесного творчества народа. Потешки, считалки, заклички являются богатейшим материалом для речевого развития детей. Развивая чувство ритма и рифмы, мы готовим ребенка к дальнейшему восприятию поэтической речи и формируем у него интонационную выразительность. Потешки я обыгрывала

разными способами: сопровождала чтение действием игрушки, использовала пальчиковый театр, шапочки, маски различных персонажей. Используя игрушки в игре, дети быстрее запоминают потешки, загадки и сказки. Постоянно замечая интерес детей к потешкам, загадкам, было видно, как они помогают мне «разговорить» детей. Во время умывания, причесывания детей знакомила их с песенками «Зайка начал умываться видно в гости он собрался»,

Салкын су, чиста су,
Баламның битләрен ю,
Баламның күзләрен ю.
Битләре алсулансын,
Күзләре ялкынлансын,
Куллары таза булсын.

«Петушок, петушок, золотой гребешок» и другими. После таких коротких обыгрываний дети легко запоминали песни и переносили их в повседневную игру. Знакомство с потешками начиналось с рассматривания картинок, иллюстраций, игрушек. В предварительной беседе объясняла значение новых слов, которые ребята услышат в потешке. Приятно было наблюдать, как дети использовали песенки во время игры в «дочки – матери», как бережно относились к своим куклам.

Загадки – форма словесного народного творчества. Детям я предлагала такие загадки, смысл которых близок их опыту и выражен в загадке довольно ясно. При работе с загадками использовала фигурки животных, например, петуха, коровы и т. д. Для каждой фигурки подобрана своя загадка: «Мин иртә торам кикриккүүк дип кычырам» -«На головке красный гребешок, под носом красная борода»; “Печән яратам- нәниләргә сөт бирәм”-«То мычу, то жую, людям молоко даю». Такая форма работы с загадками не вызывает у ребенка больших затруднений, т.к. перед глазами находятся загадываемые предметы.

Слушание сказок доставляет детям большую радость. Они внимательно их слушают, активно переживают, быстро усваивают эпитеты в разговорной речи (тянет – потянет, лягушка – квакушка и т.д.) Вначале прочитанную сказку вносила в книжный уголок. Дети рассматривали иллюстрации, более смелые могли пересказать сказку. Затем внесла «театр картинок». Показывая картинки, дети стали последовательно рассказывать сказки. Все герои сказок, как правило, животные в русских или татарских народных костюмах, поэтому дети знакомились с элементами костюмов: түбәтәй, калфак, камзол, сарафан, лапти, сапоги, фартук. Дети любят и понимают сказочный юмор, он всегда радует ребят, вызывает у них веселый смех. Есть сказки, в текст, которых включаются небольшие песенки (песня козы «Волк и семеро козлят»). Дети с нетерпением спрашивают: «Какую сказку мы будем слушать?» Так на протяжении младшего возраста у детей воспитывают понимание содержания литературных текстов, любовь к художественному

слову, к татарской и русской народной культуре. Уже в младшем дошкольном возрасте закладывается тот фундамент познавательной деятельности, на котором будет строиться дальнейшее постижение и тайн природы и величия человеческого духа. Это только начало жизненного пути. И пусть уже в самом начале этот путь будет освещён солнцем народного поэтического творчества.

Одной из эффективных форм работы с детьми по приобщению детей к истокам русской и татарской народной культуры считаю различные досуги и развлечения. В развлечении «В гостях у тетушки Марьи» «Дәү әнидә кунакта», «Русские потешки»- «Татар уенчыклары» дети не только знакомились с татарской и русской народной игрушкой, но и проявляли познавательный интерес к старинным предметам, к народным песням, потешкам. Для решения всех поставленных задач детей подобрана и составлена картотека игр. Татарские и русские народные, хороводные игры привлекли мое внимание не только, как огромный потенциал физического развития, но и как жанр устного народного творчества. Содержащийся в играх фольклорный материал способствует эмоциональному положительному овладению родной речью. Дети с большим удовольствием и интересом играют в подвижные игры.

3 направление. Взаимодействие с родителями. Особое внимание уделяла укреплению связей с родителями. Совместное участие в творческих мероприятиях помогает объединить семью и наполнить ее досуг новым содержанием. Я провела консультации для родителей: «Русские народные календарные игры»- «Татарские народные календарные игры», «Роль игры – драматизации в развитии ребенка». Все необходимые рекомендации размещаю в «уголке для родителей». За последний год подготовила для родителей: рекомендации по знакомству с малыми фольклорными формами, советы по словарной работе с детьми; информацию о способах игрового речевого общения с ребенком; познакомила с картотеккой народных игр. На родительских собраниях семьи обмениваются своим опытом по развитию речи дома, раздавала каждому родителю тексты колыбельных песен, привлекала родителей к помощи при изготовлении костюмов и атрибутов к народным сказкам, привлекала родителей к совместной деятельности с детьми (рисование, рассказывание сказок, драматизация сказок и потешек и др.). Родители стали активнее участвовать в мероприятиях, проводимых в детском саду. Участвуя в методической работе в ДОО проводила консультации с педагогами по развитию интереса к традициям татарского народа, к поиску новых форм и методов воспитания и развития детей при помощи татарской и русской народной культуры; анкетирование; принимала участие в организации и проведении татарских и русских народных праздников.

В ходе работы в данном направлении мною были выбраны приоритеты:

1 .Необходимость широкого использования всех видов фольклора (песенки,

считалки, заклички, запевки, хороводы и др). В фольклоре сочетаются: слово, музыкальный ритм, напевность; в нём сохранились нравственные ценности, представления о добре, красоте, правде, храбрости, трудолюбии, верности.

2.Окружающие предметы, впервые пробуждающие душу ребёнка, воспитывающие в нём чувство красоты, любознательность, творчество должны быть национальными. Это поможет детям с самого раннего возраста понять, что они – часть великого татарского народа.

Таким образом, исходя из выше сказанного можно сделать вывод о необходимости использования в педагогическом процессе татарского и русского народного фольклора, как средства приобщения дошкольников к истокам народной культуры, для достижения более высокого уровня сформированности у детей нравственно- патриотических и духовно-нравственных качеств.

Если знакомить детей, начиная с младшего дошкольного возраста, с родной культурой, произведениями устного народного творчества, родной речью, то это будет способствовать духовному, нравственному, патриотическому воспитанию дошкольников и в будущем они сумеют сохранить все культурные ценности нашей Родины и Россия будет жить, даря миру громадное количество талантов, которыми восхищались и будут восхищаться в России и за ее пределами. В дальнейшей своей работе буду активно использовать все виды и формы детского фольклора: татарские, русские народные игры, чтение и рассказывание сказок; приобщать детей к изучению календарного фольклора, через участие детей в календарных праздниках (сәмбелә, нәүрүз, нардуган, сабантуй,святки, масленица, проводы зимы), а так же продолжать работу по приобщению детей к истокам татарской и русской народной культуры.

Список используемой литературы:

- 1.Алешина, Н. В. Знакомство дошкольников с родным городом и страной (патриотическое воспитание). Конспекты занятий / Н.В. Алешина. - М.: Перспектива, 2019. - 310 с.
- 2.Баязитова Ф.С. Семейные обряды татарского народа- Казань: Татар, кн. изд-во,2012 год.
- 3.Гайфуллин, И.М. Становление и развитие татарских народных традиций, обычаев, обрядов и праздников как средств воспитания. Метод, пос. для класс, рук-ей и организаторов досуговой деятельности уч-ся / И.М. Гайфуллин. - Анапа, 2013год.
- 4.Народные жемчужины: Татарские народные песни - Казань: Магариф, 2015.
- 5.Народы и религии мира: Энциклопедия / Гл. ред. В.А. Тишков. Редкол.: О.Ю.Артемова, С.А.Арутюно, 2017 год.
- 6.Татарское народное творчество. Обрядовые и игровые песни Казань: Тат. кн. изд-во, 2019 год.
- 7.Уразманова Р. Обряды и праздники татар Поволжья и Урала. Историко-

этнографический атлас татарского народа. Казань, Дом печати 2011 год.
Федорова, С. Этнокультурная компетентность педагога / С. Федорова // 8. Дошкольное образование. – 2018. – № 20 (16 - 31 октября 2018 г.).
Харисов Фарис Фахразович «Национальная культура и образование». Москва. Педагогика. 2019 г.

Тарихтан башка киләчәк юк

Төп сүзләр: Хәтер, милли мәдәният, тарих, авыл өйләре, Малик Яруллин, туган ил, мөнәҗәтләр, иҗат, әсәрләр.

Соңгы еллар татар халкының тормышына зур үзгәрешләр алып килде. Халыкның туган теленә, милли мәдәниәтенә, рухи дөнъясына, тарихына игътибары артты.

Тарихны өйрәнмичә, үткәнне белмичә, хәзерге тормышны аңлап, яңаны төзеп булмый. Чөнки бүгенге тормыш меңнәрчә елларның жимеше. Тарих - ул хәтер:

Милли тәрбия бирү, халык тарихын өйрәнү, аның мәдәни байлыгы турында күзаллау булдыру, туган теленә, халкына карата соклану, горурлану хисе тәрбияләү, балаларда ул яшәгән республика, район, авыл тарихы турында мәгълүмат бирүдән башлана.

Зурлар төркемдәге балалар белән эшләгәндә, аларның яш үзенчәлекләрен исәпкә алып һәм Дәүләт стандартларының “Балаларга тарих аркылы кеше турында мәгълүмәтләр бирү” дигән бүлегеннән чыгып, балаларны туган якның тарихы белән таныштыра башладык.

Бу бүлек түбәндәге бурычларны куя:

1. Балаларда туган телгә, Туган илгә, аның табигатенә мөхәббәт тәрбияләү.
2. Туган илнең тарихи үткәненә кызыксыну, горурлык, патриотик һәм интернациональ хисләр тәрбияләү.
3. Татар халкының кызыклы тарихи вакыйгалары белән, хезмәте, милли мәдәниәте, горур гадәтләре, матур йолалары, борынгы бәйрәмнәре, белән таныштыру.
4. Туган якның күренекле кешеләре белән таныштыру.

Балаларга аңлаешлы телдә тарих белән танышу бик тә мөһим. Шуңа күрә авылыбыз мәктәбдә эшләп килүче «Туган як» музеенда без еш булабыз. Узебезнен бакчада да музей оештырдык, ел саен аны яна экспонатлар белән баеп торабыз, даими рәвештә балалар белән андагы материаллар белән танышабыз.

Балаларны халкыбызның үткәне белән таныштыру, билгеле, күрсәтмә материаллардан башка гына мөмкин түгел. Шуңа күрә бакчабызда татар халкының да, рус халкының да тормышын чагылдырган, көнкүрешен тасвирлаган экспонатлар ярдәмендә авыл өйләренә макеты булдырылды.

Милли бәйрәмнәр оештыру, яисә бәйрәмнәргә фольклор төсмер бирү – без куйган бурычларны тормышка ашыруда төп нигез булып тора. Уңыш бәйрәмен татар халкының Сөмбелә образы белән баеп, Яз көне “Нәүруз”,

“Карга боткасы” , жэй көне милли бэйрәмебез “Сабантуй” ны уздыру балаларда татар халкының горейф гадэтләрэнэ, милли мирасыбызга карата игътибар, кызыксыну уята, киләчәктә аларны татар телле милләтпәрвәрләр булып формалашырга ярдәм итә.

Бакчабызда шулай ук татар халык авыз ижатына зур игътибар бирелә . Күп еллар дәвамында бакчабызда татар халык әкиятләрэн сәхнәләштерү буенча зур эш алып барыла. Халык ижаты балаларда халкыбызның көнкүрешенә һәм гадэтләрэнэ кызыксыну уята. Әсәрләрне сәхнәләштергәндә балаларның сөйләме камилләшә, яңа сүзләр белән тулылана, бала үзен иркен тотта башлай.

Бакчабызда балаларга белем һәм тәрбия бирүнен төп максаты: гаилә этикасын кече яшътән үк төшендереп, балаларны өлкәннәр үрнәгендә тәрбияләү, буыннар бәйләнешен тәмин итү, әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.

Ел да бакчабызда Өлкәннәр көне билгеләп үтелә, әби – бабайлар катнашында төрле тематик кичәләр дә уздырабыз. Мәсәлән, “Ягез әле, әбиләр”, “Мөнәжәтләр кичәсе”, “Авылым чишмәләре”.

Бакчабызда тагын бер традиция яшәп килә – бу 9 май – Бөек Жинү көнен билгеләп үтү. Бу бэйрәмне ел да уздырабыз, билгеле, төрле формада. Ветераннарны чакырып кунак итәбез, яисә аларның өйләрэнэ барабыз. Шулай ук тыл ветераннарын да онытмыйбыз, аларның да сугыш елларында күрсәткән фидакарь хезмәтләрэн балаларга үрнәк итеп күрсәтәбез. Ләкин, кызганычка каршы, ветераннарыбыз саны кимеде, быел авылда бары бер ветеран калды, шуңа күрә быелгы бэйрәм тыл ветераннары өчен оештырылды. Быелгы бэйрәмдә тыл ветераннары өчен балалар белән сугышка кадәр чордан башлап Жинү көненә кадәр чорны тасвирлаган әдәби – музыкаль композиция күрсәттек.

Туган якны әйрәнү – авылыбыз тарихын өйрәнүдән башлана, аның данлыклы кешеләре белән очрашулар оештырабыз, аларның хезмәтләре, ижатлары белән танышабыз. Менә былтыр узебезнең авылдан чыккан бер нәсел кешеләре – ике профессиональ рәссам, Малик Яруллин һәм аның шәкерте Илшат Яруллин ижаты белән таныштык.

Шул рәвешле, яңа алымнар кулланып, белем һәм тәрбия бирүне милли эчтәлек белән баетып эшлибез. Бакчабызда тәрбияләнүче балалар киләчәктә халкыбызга лаеклы алмаш булып дип уйлыйбыз.

Файдаланган әдәбият

1. Ф.Г. Габдуллина. "Вышиваем сами. Бисер", Казань, "Тарих" 2003
2. Нурзия Сергеева. "Татарская вышивка", Казан, "Магариф", 2005 ел
3. Нурзия «Тылсымлы энә» (Рафика ханым киңәшләре), Казан, Татарстан китап нәширияте, 2001.
4. Рамзия Мухамедова .“Татарская народная одежда”, Казань Татарское книжное издательство 1997.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның коммуникатив компетенцияләрен формалаштыру өчен заманча мәгълүмати ресурсларны куллану

Төп сүзләр: салават күпере, бәби-сүз, күңелле әлифба, нәни әкиятләр, мультимедия басма.

Туган татар телен саклау һәм үстерү өчен «Салават күпере» - мәктәпкәчә һәм кече яшьтәге балалар өчен бердәнбер татар телендә журнал, анда тылсымлы әкиятләр, төсле рәсемнәр, мавыктыргыч уеннар, буяулар, башваткычлар һәм эшләнмәләр бар.

Бу журналның балаларны туган телдә, татар телендә тәрбияләүдә һәм милли горелф-гадәтләребезне, йолаларыбызны сабийларның күңеленә түкми-чәми житкерүдә бик әһәмиятле.

«Салават күпере» – мультимедиа басма да әле ул. Ул балалар бакчасында белем һәм тәрбия бирү махсус программалары нигезендә эшләнә, шуна күрә татар телендә өстәмә бирем бирүдә кулай ярдәмлек булып тора. Журнал битләрендә үзенчәлекле QR кодлар яшеренгән. Алар ярдәмендә YouTube каналга кереп, кызыклы видеолар карап була.

<https://vk.com/salavatkupere20> Бу биттә конкурслар, яңа журналлар турында белергә мөмкин. Һәр пәнжешәмбе онлайн ZOOM аша алар рәсем ясарга өйрәтәләр. Журнал балалар бакчалары тормышында актив катнаша.

300 якын видео бар. Шунда “Бәби-сүз”, “Күңелле әлифба”, “Нәни әкиятләр”, “Рәсем ясау дәресләре” проектларын табып була. Ул видеолар

сөйләм үсеше, әйләнә-тирә дөнъя, матур әдәбият дәресләрендә зур ярдәм күрсәтәләр.

<https://www.youtube.com> Бу каналда балалар төркемең СалаваТІК видеоклипларын табарга мөмкин, аларны физминуткада, дәресләрдә һәм иртәләрдә дә кулланабыз.

Балалар яратып җырларның сүзләрен һәм заманча хәрәкәтләренә кабатлыйлар.

<http://salavatkupere.com/home> - аларның рәсми сайтлары.

<https://shayantv.ru/ru/video/>

«ШАЯН ТВ» беренче һәм бердәнбер татар балалар телеканалы! «ШАЯН ТВ» каналының төп максаты – татар телен популярлаштыру; мультфильмнар, фәнни-популяр фильмнар, фикерләүне үстерергә ярдәм итүче тапшырулар аша балаларда татар телен өйрәнүгә кызыксындыру уята.

Бу журналны һәм каналны без эти-әниләргә тәкъдим иттек. Алар бу мәгълүматны шатланып кабул иттеләр, кулланалар һәм тәәсирләре белән уртаклашалар.

<http://balarf.ru/>- БАЛАЛАР МУЛЬТИМЕДИА КИТАПХАНӘСЕ

Биредә татар әкиятләрен һәм татар язучыларының әсәрләрен мультимедиа форматында табарга була. Анда бик күп китаплар һәм мультфильмнар тупланган. Матур иллюстрацияләр татар һәм рус язучыларының шагыйрьләренең, әсәрләрен аңларга һәм истә калдырырга ярдәм итәчәк.

«Аваз» проекты уен формасында Идел буе халыклары телләрендә – рус, татар, чуаш, мордва (эрзя), мордва (мокша), мари һәм удмурт телләрендә алфавит һәм иң күп кулланылган сүзләренә үзләштерергә ярдәм итәчәк.

Татар мультфильмнары-милли мәдәниятне чагылдыруның һәм үстерүнең заманча анимацион формасы. Алар тамашачыларга татар телен һәм татар халкының үзенчәлекле мәдәниятен визуаль образлар, тирән халык стилистикасы, җыр һәм музыка мәдәнияте, татар рәсем сәнгате һәм иң яхшы татар шагыйрьләре һәм язучылары әсәрләре хисабына тирәнрәк аңларга һәм тоярга ярдәм итәләр.

Мультфильмнар шулай ук татар телен һәм күпкырлы татар мәдәниятен өйрәнүдә кулланма булып тора.

Балалар мультимедиа китапханәсе башка сайтлар белән дә эшли:

-“Укучының мәдәни көндәлегә”- Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгы, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов ярдәме белән гамәлгә ашырыла торган әһәмиятле мәдәни-мәгариф проекты;

-“Игелекле эшләр көндәлегә”- Казанның 2016 елдан гамәлгә ашырыла торган әһәмиятле тәрбияви-мәгариф проекты. Порталда балалар яхшы эшләрен яза, яңалыклар һәм тәәсирләр белән уртаклаша, бәйгеләрдә катнаша ала;

- “Саклау” проекты юл йөрү кагыйдәләрен өйрәтү буенча уникаль

интерактив балалар мохитен булдыруга юнэлдерелгән;

- “Яшел Татарстан” проекты балаларның экологик белемнәрен күтәрү өчен уникаль интерактив балалар мохитен булдыруга юнэлдерелгән;

- “Татар иле” - Туган республикабызның тарихын, мәданиятен һәм табигатен өйрәнү өчен мәктәп укучылары, аларның эти-әниләре һәм укытучылары өчен белем һәм укыту базасы.

Бу сайтлар күбрәк укучылар өчен, шулай да монда да безнең эшебезгә туры килгән кулланма табып була.

<https://ak-bure.ru/>

«Татармультифильм» берләшмәсе тарафыннан оештырылган.

Һәр сериядә Бала Ак Бүре белән бергә яңа сүзләр һәм әйтемләр өйрәнә. Әйтик, беренче сериядә Ак Бүре үзен татар телендә ничек күзалларга кирәклеген аңлата, икенчесендә – гаилә турында берничә сүз өйрәнергә булыша һ. б.

Шул ук исемдәге телефон кушымтасын да йөкләп була.

Хәзерге заман кешесенң тормыш активлыгын билгели торган, аңа «заманадан калышмаска ярдәм итәчәк» фактор – ул өзлексез үзбелемне арттыру процессы. Педагогик эшчәнлекнең аерылгысыз өлеше булып үзенң һөнәри белемне үстерү, өзлексез белем алу тора педагогларның һөнәри компетентлыгын арттыру үзбелемне арттырудан башлана.

<https://web.telegram.org/z/#-1146188221>

Телеграмм канал «Татарский с собой» татар телен өйрәнүчеләргә, булган белем һәм күзаллауларын киңәйтәргә теләгән һәркем өчен файдалы булачак.

<https://web.telegram.org/z/#-1775937951>

«Татарча сөйләш» телеграмм каналда татар мәданияте, тарихы, татар грамматикасы кагыйдәләре, кызыклы сүзләр һәм сүзләргә тәржемә итү белән бәйле кызыклы яңалыклар һәм материаллар табып була.

Автор шулай ук жырлар һәм андагы барлык сүзләргә тәржемәсә урнаштыра.

Кулланылган әдәбият:

1. <https://vk.com/salavatkupere20>
2. <https://www.youtube.com>
3. <http://salavatkupere.com/home>
4. <https://shayantv.ru/ru/video/>
5. <http://balarf.ru/>
6. <http://diary-culture.ru/>
7. <http://diary-culture.ru/>
8. <http://sakla.ru/>
9. <http://xn--80aaarakqote5amjbd0l.xn--p1ai/>
10. <http://tatarile.tatar/>
11. <https://ak-bure.ru/>
12. <https://web.telegram.org/z/#-1146188221>

Балаларны татар халкының горейф- гадэтлэре, йолалалары, бэйрэмнэре үрнэгэндэ тэрбиялэу

Төп сүзлэр: гасыр, йола, сыйфат, милләт, рух, горейф-гадэт. мәдэният, аулак өй, мирас.

Татар халкының милли горейф- гадэтлэре, йола бэйрэмнэре белэн таныштыру балаларда тел белэн кызыксыну сыйфаты тэрбияли. Сөйлэм телен үстерергэ, ана телен ихтирам итэргэ өйрэтэ. Бүгенге көндэ милли бэйрэмнэребез, йола-уеннар, горейф-гадэтлэребез янадан торгызылып, яңартылып, заман төсмерлэре биреп үткэрелэ башлады. Аларны халык белэ, хөрмэт итэ икэн милләт яши, милләт яшэгэч, тел яши, ягни тормыш дэвам итэ.

Мәһшүр мәгрйфэтче- галим, педагог Р. Фэхреддиннең “Бала чакта алынган тэрбияне соңыннан бөтендөнъя халкы да үзгэртэ алмас”,- дигэн сүзлэре бик дөрөс һәм үтемле сүзлэр.

Гасырлар дэвамында халыкның күңеленэ сеңгэн йола һәм бэйрэмнэрнең рухы безнең чорда да чагылыш тапкан. Соңгы елларда халкыбызның туган жиренэ, туган теленэ, үткэненэ, мәдэниятенэ игътибары артканнан-арта бара. Бу үзгэреш йола, горейф-гадэт һәм бэйрэмнэрне үткэрүгэ, онытылганнарын торгызуга һәм яңартуга китерэ. Буыннан-буынга күчеп килгэн, бу рухи байлыкларыбыз бүгенге көннэрдэ дэ безнең тормышыбызның, яшәешезнең бизэгэ булып тора.

Шул уңайдан күп кенэ бэйрэмнэребез янадан халык арасына кереп бара. Халкыбызның йола-бэйрэмнэрен, горейф-гадэтлэрен торгызу һәм яңарту безнең балалар бакчасында да актив алып барыла. Милли бэйрэмнэр һәм горейф-гадэтлэр, балаларыбызны халык культурасы белэн таныштыруда, зур урын алып тора. Өйрэнелгэн күнекмэлэребезне үткэрелгэн төрле чараларда, бэйрэмнэрдэ катнашып ныгытабыз.

Халык бэйрэмнэре ул халыкны милләт итеп берләштерэ торган чараларның берсе. Нэр милләтнең үзенэ генэ хас бэйрэмнэре була. Татар халкының “Сөмбелэ”, “Сабантуй”, “Нәүрүз”, “Нардуган”, “Карга боткасы”, “Каз өмәсе”, “Аулак өй” кебек бэйрэм-йолалары елдан-ел камилләшэ, кызыклы итеп оештырыла башлады. Шушы бэйрэмнэр аркылы без балаларда миллилек, халык ижатына кызыксыну, традициялэрне хөрмэт итэргэ өйрэнү кебек матур сыйфатлар тэрбиялэргэ тырышабыз.

Күргэнебезчэ, халкыбызның йола, горейф-гадэт һәм бэйрэмнэрен өйрэнү зур әһэмияткэ ия. Дөрөстэн дэ, диннэн, телдэн башка яши алмаган кебек, халык алардан башка да милләт буларак яшәвеннэн туктар иде. Татар халкы һэр

вакыт үзенәң йолаларына тугры булды. Чөнки алар безгә бик ерак бабаларыбыздан мирас булып калганнар. Тик онытмаска, сакларга, буыннан-буынга житкерергә иде аларны. Ул буыннан-буынга күчеп килә торган байлык. Йола, горейф-гадәт һәм бәйрәмнәребез безнең рихи мирасыбыз, байлыгыбыз.

Матди байлык ул – фани, бетә торган, вакытлы нәрсә, ә рухи байлык, акыл көче белән хасил булган дөнъяга караш, кешеләрнең мөгалләмәсе, горейф-гадәте - мәңгелек.

Кыскасы, безнең максатыбыз туган телебезне, тарихыбызны, рухи байлыкларыбызны, горейф-гадәтләребезне өйрәнәп, буыннар арасында ныклы бәйләнеш булдыру, бөек милләт булып яшәвебезне дәвам итү.

Халык бәйрәмнәре һәм йолалары кешене тормыш тәртипләренә һәм теләпләренә күнектерергә ярдәм итә. Бу бәйрәмнәренә халыкның олысы-кечесе бергәләп уздыра. Балалар бәйрәмнәренәң тәртибен, йоласын кечкенәдән үк беләп, күрәп, өйрәнәп үсәргә тиеш. Балаларга кече яшәтән үк әдәпләлек, инсафлык, мәрхәмәтлелек тәрбияләүдә эти-әниләр, тәрбиячеләр зур эш алып баралар. Балаларга үз-үзен тотта белү, аралаша белү күнекмәләрен балалар бакчасында һәм гаиләдә өйрәтергә кирәк. Әгәр дә без балаларны шушы тәртиптә тәрбияләсәк, шул чагында гына милләт, халык өчен тәрбияле балалар үстерербез.

Әйтәп үткәнәбезчә, милли тәрбия балалар бакчасында ук башланьрга тиеш, алай гына да түгел, бала дөнъяга килгәч тә, гаиләдә милли тәрбия формалаштыруга юнәлгән эш-гамәлләр башкарыла. Без дә балаларыбызга үз чиратыбызда милли тәрбия бирү максатыннан күп эшләр башкарабыз. Балалар бакчасында ”Әби-бабай истәлеге” дигән музей оештырдык. Туган якны өйрәнү, туган якның мәдәнияте, истәлекле урыннары белән таныштыруны музейлардан башка күз алдына да китерәп булмый. Әлеге музейны оештыруның максаты балаларга кече яшәтән үк үзләренәң туган төбәкләренә, туган шәһәрләренә мәрхәббәт хисләре тәрбияләү. Туган яктагы халыкларның тарихын, туган якка хас милли горейф-гадәтләрен, йолаларын беләп, аңлатып үстерү.

Музейда балалар белән төрле шөгьльләр, тәрбия чаралары үткәрәбез, музейдагы жиһазлар, аларның исеме белән таныштырабыз, аларның тарихи эзлекләеге, әйберләренәң тормыш шартларына бәйле рәвештә кулланылуларын күрсәтәбез. Тәрбия чараларында балаларны музей экспонатлары белән таныштырып кына калмыйбыз, аларның тарихын, көнкүрештә ни өчен кирәклеген дә аңлатабыз. Бу эшебез сөйләүгә генә кайтып калмый, төрле уен формаларда тормышка ашырыла.

Кыскасы, безнең максатыбыз туган телебезне, тарихыбызны, рухи байлыкларыбызны, горейф - гадәтләребезне өйрәнәп, буыннар арасында ныклы бәйләнеш булдыру, бөек милләт булып яшәвебезне дәвам итү.

Татарстан халыкларының үзара дус, тату яшәве – бөтендөнъя өчен толерантлык үрнәге булып торуын да күрсәтә. Халыклар арасында дуслык

бәйләнешләрен ныгытуда бәйрәмнәрнең роле зур, чөнки алар аша халыклар бер - берсенен мәданиятен, яшәү рәвешен, горейф-гадәте, йолаларын өйрәнә һәм шулар аша бер - берсенә хөрмәт тәрбияли, үз итә, дуслыгын ныгыта.

Бу зур жиңүебездә эти - әниләрнең дә өлеше бик зур. Гаилә белән бакча бердәмлеге булган очракта гына зур уңышларга ирешеп була.

Яшь буынны халкыбызның рухи һәм мәдәни хәзинәләре нигезендә тәрбияләү, балаларда милли үзаң формалаштыру һәм шуның аша туган телен, халкын ихтирам итүче, аның тарихын өйрәнүгә, үстерүгә сәләтле, рухи - әхлакый һәм белем дәрәжәсе ягыннан камил, киң карашлы шәхес тәрбияләү – безнең төп бурычыбыз.

Горейф - гадәтләр, йола - бәйрәмнәр - безнең бабаларыбыздан калган иң кыйммәтле мирас икәннен онытмасак, милләтебез яшәр, телебез сакланыр.

Кулланылган әдәбият исемлеге:

1. Зиннурова Ф. М. “Үз илемдә, үз телемдә”. Тәрбиячеләр өчен методик кулланма. - Казан: Мәгариф, 2009.
2. Закирова. К. В. “Балалар бакчасында әдәп- әхлак тәрбиясе: методик кулланма. -Казан: Беренче полиграфия компаниясе, 2013.
3. Балачак аланы: Балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм эти-әниләр өчен хрестоматия. - Казан: РИЦ, 2011.
4. Күңел ачийк бергәләп: Балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм музыка житәкчеләре өчен ярдәмлек.- Казан: Мәгариф, 2003.

Л.А. Юнусова, А.Ф.Шайдуллина, воспитатель по обучению татарскому языку, старший воспитатель
МБДОУ «Детский сад №7»
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Презентация пособия - ләпбука по этнокультурному компоненту «Народы Татарстана – башкиры, марийцы, мордва, удмурты, чувашы»

Ключевые слова: этнокультурный компонент, знания, культура, традиции, этнокультурная среда.

В связи с введением федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования роль этнокультурного компонента образования сегодня особенно актуальна. Под этнокультурным компонентом подразумевается всё то, что способствует развитию творческих возможностей ребёнка, даёт полное представление о богатстве национальной культуры,

укладе жизни народа, его истории, языке, духовных целях и ценностях, что способствует развитию всесторонне развитой, гармоничной личности, патриота своей Родины, толерантного к разным народам.

Этнокультурный компонент пронизан жизнью в детском саду. Сопровождает детей с ясельной группы до подготовительной. В виде сказок, пословиц, небылиц, народных и дидактических игр. Кругозор детей расширяется в обрядах, праздниках и обычаях.

Для успешной работы воспитателя в условиях этнокультурного компонента необходимо создание системы работы по приобщению детей к истокам народной культуры. Чтобы ребенок почувствовал уникальность своего народа, знал историю своей семьи, страны, мира, возлюбил свою родину, пришел к пониманию и осознанию собственной неповторимости и значимости каждого человека, живущего на земле. Работая по данному направлению, мы рассмотрели несколько путей введения этнокультурного компонента в воспитательно-образовательный процесс дошкольного учреждения.

Основным видом деятельности дошкольника является игра. Мы считаем, что в игровой форме детям легче знакомиться с народной культурой, с культурными достижениями других народов, воспитывать дружеские отношения к людям разных национальностей.

Работая с детьми, мы пришли к такому выводу, что у детей сложились представления о русской и татарской культуре, а вот о культуре, быте, жизни других народов, населяющих республику Татарстан у них недостаточные знания. Требуется пополнить знания о различных компонентах национальных культур народов Татарстана. Это подвело нас к созданию авторского пособия – лэпбука «Народы Татарстана – башкиры, марийцы, мордва, удмурты, чуваш».

Паспорт лэпбука «Народы Татарстана – башкиры, марийцы, мордва, удмурты, чуваш»

Возрастная группа	Старшая, подготовительная группы
Образовательная область	Познавательное, речевое, социально-коммуникативное, художественно-эстетическое развитие
Формат разработки	Авторское дидактическое пособие - лэпбук
Цель создания пособия	Формирование познавательного интереса к этнокультурным ценностям, чувства принадлежности к своей стране.
Задачи	<p>Познакомить с культурой и традициями народов Татарстана: башкир, марийцев, мордвы, удмуртов, чуваш.</p> <p>Стимулировать попытки самостоятельного познания детьми окружающего мира.</p> <p>Воспитывать любознательность и толерантность.</p>
Составляющие пособия	<p>1.Игра: «Символика народов» Задачи: познакомить с символикой народов Татарстана, формировать уважительное отношение к символам, воспитывать любовь к Родине, гражданско-патриотические чувства.</p> <p>2.Игра: «Народы Татарстана» Задачи: познакомить с народами, населяющими республику Татарстан, с национальными костюмами, учить узнавать по внешним признакам, воспитывать любовь к малой Родине</p> <p>3.Игра: «Достопримечательности». Задачи: познакомить с достопримечательностями народов Татарстана, развивать любознательность, расширять кругозор.</p> <p>4.Игра: «Собери орнаменты» Задачи: познакомить с национальными костюмами народов Татарстана, закрепить знания об орнаментах, воспитывать уважение к культуре и традициям разных народов.</p> <p>5.Игра: «Накрой на стол» Задачи: познакомить с традиционными национальными блюдами народов Татарстана, закрепить названия блюд, учить узнавать по внешним признакам, развивать память, речь.</p> <p>6.Игра: «Музыкальные инструменты» Задачи: познакомить с национальными музыкальными инструментами, закрепить</p>

	<p>названия.</p> <p>7.Игра: «Подбери национальный костюм». Задачи: познакомить с народами, населяющими республику Татарстан, с национальными костюмами, учить узнавать по внешним признакам, воспитывать любовь к малой Родине.</p> <p>8.Игра: «Украсть рубашку». Задачи: познакомить с народами, населяющими республику Татарстан, с национальными костюмами, учить узнавать по внешним признакам, воспитывать любовь к малой Родине.</p> <p>9.Игра: «Сказки народов Поволжья» Задачи: закрепить знания детей о народных сказках Поволжья, умение узнавать и называть сказки по иллюстрациям, по эпизодическим сценкам, развивать интерес, воображение, речь. Воспитать положительные эмоции, дружески взаимоотношения.</p>
Возможности использования пособия	Используется в игровой деятельности, режимных моментах, индивидуальной работе с детьми, организованной образовательной деятельности.

Вывод: Этнокультурный компонент повышает эффективность в воспитании образовательного процесса дошкольного учреждения. К моменту выпуска из детского сада, дети имеют устойчивое, сформированное представление о культуре своего народа, имеют некоторые представления о культурно-исторических событиях, культурных ценностях. Довольно высокие показатели по развитию речи и игре. Также дети имеют более высокий уровень познавательного развития, обучаемости.

Список использованной литературы:

1. Ганиева М.А. Этнокультурный компонент в образовательном процессе дошкольного образовательного учреждения / М.А. Ганиева. — Текст: электронный // NovaInfo, 2017. — № 62. — С. 327-331. — URL: <https://novainfo.ru/article/11908>
2. Шаехова Р.К. «Сөөнеч. – Радость познания: региональная образовательная программа дошкольного образования» / Р.К. Шаехова.- Казань: Магариф-Вакыт, 2016.- С.6 -26.

А. Р. Булатова, Г.И. Закирова,
музыкальный руководитель,
воспитатель по обучению детей татарскому языку
МБДОУ «Детский сад № 6 »
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Квест-игра «Тайны народов Поволжья»

Ключевые слова: Родина, игры народов Поволжья, домовый, Сәмбелә, шамашль, оберег.

Цель квест игры: Формирование у детей устойчивого интереса к народному творчеству.

Задачи квест игры:

1. Продолжать знакомить детей с разными народами, населяющими Россию. Побуждать детей уважительно относиться к культуре разных народов.
2. Формировать чувство гордости за Родину, поддерживать интерес к истории и культуре Поволжья и народов, её населяющих.
3. Способствовать позитивному эмоциональному развитию, формировать навыки взаимодействия со сверстниками; воспитывать доброжелательное отношение к сверстникам, закреплять умение работать в команде.

Участники: дети старшего дошкольного возраста 5-7 лет

Станции: Мастерская, Загадки старины, Познавательная, Игры народов Поволжья.

Необходимые ресурсы: предметы народно-прикладного творчества, проектор; магнитофон, маршрутные листы, чугунок, ухват, лапти, скатерть, ложка, полотенце, веник, матрешка, дымковская игрушка, платок.

Предварительная работа: знакомство с разными видами росписей, с костюмами народов Поволжья; рассматривание картины, чтение потешек, поговорок, сказок, рассказов про народное творчество; знакомство с народной музыкой и играми разных народов Поволжья; знакомство с предметами быта народов Поволжья.

Ход квеста:

Организационная часть

Домовенок Кузьма: Здравствуйте, ребята! Я – Домовой Кузьма! А вы знаете, что домовые есть в каждом доме. Русские люди верили в то, что, если с домовым поддерживать хорошие отношения (обращаться к нему с ласковым словом, оставлять немного вкусной еды), он будет платить добром за добро (ухаживать за скотиной, помогать содержать дом в порядке, предупреждать о грозящем несчастье). Верили, что он бережет детей, любит с ними играть и шалить. Люди всегда с уважением относились к домовому.

Мотивационная часть

Домовенок Кузьма: Ребята! Я пришел к вам за помощью, у меня задание от своей бабушки. Бабушка мне предложила узнать тайны народов Поволжья и найти обереги, которые помогают защитить дом от бед, ненастья. Но я не знаю, какие

традиции и обычаи существуют у других народов Поволжья. Для путешествия по нашей Республике, нам поможет карта. Ребята, поможете мне узнать тайны народов Поволжья и найти обереги?(Да.). Давайте вспомним, какие народы живут в РТ. Посмотрите на экран! И вы увидите к каким народам мы отправимся в гости. *(Дети вместе с Кузьмой рассматривают карту).* С традициями какого народа мы познакомимся?/с традициями татарского, русского, чувашского и башкирского народа/*(Домовенок Кузьма вместе с детьми отправляются в путешествие).*

Практическая часть

Станции:

1. Мастерская (Татарская) (Детей встречает Татарка)

-Исәнмесез.Здравствуйте ребята. Я – татарочка!Меня зовут Алсу. Сегодня хочу вас познакомить с праздником Сөмбелэ. Это татарский национальный праздник-праздник урожая. Его отмечают в день осеннего равноденствия, когда день и ночь – уравниваются. В это время уже урожай убран, осенняя посевная закончена и люди устраивали этот праздник./показывает хлеб/Балалар, бу нәрсә?/ипи/Эйе.Ипи тәмлемә?/Эйе/Самый дорогой подарок осени – это хлеб. Не зря в народе говорят “Ипи,тоз – якты йөз”/Хлеб всему голова/

На этот праздник готовили очень много угощений. И конечно же пекли вкусный хлеб, пироги и булочки.Сегодня мы приготовим с вами хлебобулочные изделия под названием «Колоски»./татарочка вместе с детьми изготавливают “колоски”/

Молодцы ребята, вы справились с заданием! На прощание я хочу вам подарить оберег под названием «Шамаиль». Шамаиль – это изречение из Корана, которое вешали на стены, крепили на почетном месте или над входом в дом.

Домовенок Кузьма.Спасибо большое.И мы отправляемся дальше./смотрят карту./

2. Загадки старины (Русская) (Детей встречает русская девушка)

- Заходите гости дорогие. Я –русская девушка! Меня зовут Маруся. Перед вами на столе лежат старинные вещи, предметы быта, которыми пользовались наши предки. Ваша задача отгадать мою загадку и назвать предмет, который соответствует загадке.

Загадки:

1. Не бык, а бодает,

Не ест, а еду хватает,

Что схватит, отдает,

А сам в угол идет.

Мочили, колотили(ухват)

2. В руку мы её берём,

С супом в рот себе несём.

Только ешьте осторожно,

Суп горячий невозможно,

Ешьте, дети, понемножку,

Помогает есть нам... (Ложка)

3. Из горячего колодца через нос водица льётся. (самовар)

4. Не ботинки, не сапожки,

Но их тоже носят ножки.

В них ходили раньше люди,

И плели из лыка,

А чтоб с ножки не спадали,
Их верёвкой привязали. (Лапти)
5. Стригли, щипали, а после чесали,
Чисто, пушисто – к доске привязали!(Прялка)
6. Рядом разные подружки,
Но похожи друг на дружку.
Все они сидят друг в дружке,
А всего одна игрушка. (Матрешка)
7. Веселая белая глина,
Кружочки, полоски на ней.
Козлы и барашки смешные,
Табун разноцветных коней.
Кормилицы и водоноски,
И всадники, и ребятя,
Собачки, гусары и рыбки.
А-ну, отгадайте, кто я? (Дымковская игрушка)

Русская: Молодцы! Справились с заданием. Я хочу подарить вам оберег подкову. Подкову вешают над дверью, чтобы защитить от злых сил, дурного глаза людей, которые настроены к семье отрицательно

Домовой Кузьма. Спасибо. Давайте посмотрим на нашу карту куда же мы отправимся дальше.

3. Познавательная (Чувашская) (Детей встречает Чувашка)

-Сывлах сунатап! Добрый день, дорогие гости. Я – чувашка! Зовут меня Илемпи. Наша республика Чувашия щедра и богата. У нас очень необычные национальные костюмы.

1 слайд – национальный костюм. Наш костюм очень яркий. Основными элементами чувашского национального костюма были: платье-рубашка, фартук, головной убор и нагрудные украшения и поясные подвески. Зеленый цвет- цвет растительности. Желтый – цвет солнца , источник жизни. Красный – цвет счастья, жизни и земли. Давайте рассмотрим вышитые узоры внимательнее. Костюмы украшены необычной вышивкой, вышивали разные красивые орнаменты своими руками, Это не просто набор каких-либо узоров, в старину они многое обозначали: круг-солнышко, квадрат или ромб- земля, крест- оберег от злых сил, извилистая линия- вода. Умелицы украшая этими знаками свою одежду верили в то, что это принесет им счастье, здоровье, хороший урожай, спасет и уберезет от злых сил.которые являются оберегами для чувашского народа. А оберег – это защита от злых сил.

2 слайд – Собери в дорогу (пояс, головной убор и т.д.). Предлагаю поиграть в игру «Модельеры». (Игра на интерактивной доске).

- Молодцы! Справились с заданием. Я хочу подарить вам наш оберег под названием «семья», которая означает верность, единство семьи.

4. Игры народов Поволжья(Башкирская) (Детей встречает башкирка)

Башкирка: Здравствуйте ребята! Я приехала к вам из далека, с республики Башкирия, я-Башкирка! Меня зовут Зухра. Посмотрите, это наш национальный костюм. Нравится вам мой наряд? (Да). Мы любим петь ,танцевать и конечно же играть разнообразные игры. А вы любите играть? (Да) Сегодня я вас познакомлю с башкирской игрой «Голуби»!/объясняет правило игры/Игра проводится 2 раза.

Голуби.

На площадке чертятся две параллельные линии на расстоянии 5-8 метров, вдоль этих линий чертятся круги («гнезда»). Дети стоят в кругах («гнездах») напротив друг друга. Водящий - «пастух», с закрытыми глазами ходит между шеренг и произносит три раза текст:

«Гур – гур, голуби

Для всех нас одно гнездо»

С окончанием слов дети меняются местами («гнездами») – бегут в противоположные «гнезда». Пастух открывает глаза и старается занять пустое «гнездо». Оставшийся без «гнезда» ребенок «голубь» становится «пастухом».

Правила: меняться местами можно только тогда, когда пастух произнесет текст три раза.

- Молодцы! Хорошо мы с вами поиграли! Я хочу вам подарить наш оберег «мешочек счастья». Оберег от «злых сил», негатива и приносит удачу.

Заключительная часть

Пройдя все станции, дети и взрослые (герои квеста) собираются в музыкальном зале. Домовенок Кузьма благодарит детей за интересное путешествие.

Домовенок Кузьма: Вот мы с вами и побывали в гостях у разных народов. И узнали с какими традициями, обычаями и оберегами живут народы Поволжья. *Татарочка угощает детей испеченными “колосками”.*

Список литературы

1. Аникин В. П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. М.: Государственное учебное педагогическое издательство, 1957. 240с.
2. Гарәфиева Г.З.Сәмбеләне кем белә?/Балалар бакчалары тәрбиячеләре һәм музыка житәкчеләре өчен методик ярдәмлек.-Казан:Татарстан Республикасы “Хәтер” нәшрияты (ТаРИХ),2003.-191 б.
3. Культура, искусство татарского народа: истоки, традиции, взаимосвязи: - Казань: - ИЯГИ им. Г. Ибрагимова, 1993 - 138 с.
4. Народы Поволжья: культура,обычай,праздники,символика.(Интернет ресурс).Национальная библиотека Республики Татарстан <https://kitaphane.tatarstan.ru/peoples.htm>
5. Обереги у башкир.(Интернет ресурс).Библиотека нематериального культурного наследия Республики Башкортостан https://kitaplong.ru/obereg_rus
6. Подкова в русской культуре.(Интернет ресурс).Славянская лавка <https://www.slavyarmarka.ru/podkova-kak-universalij-obereg/>
7. Толкование основных символов чувашских узоров.(Интернет ресурс).Чувашский народный сайт.- <https://ru.chuvash.org/wiki/>
8. Шамаиль в Исламе.(Интернет ресурс).Татарская культура,искусство,традиции. <https://tatobzor.ru/tatarskij-shamail>

Э.А. Закирова, воспитатель,
МБДОУ «Детский сад
комбинированного вида № 2»
Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Татар халык сэнгатъ культурасын өстәмә белем аша киңәйтү

Төп сүзләр: Ватан, хәзинә, мәданият, шарты, хис, ижади, сэнгатъ, шәхес, сәләт.

2022 елның сентябрь аеннан безнең зурлар төркемендә «Теремкәйдә», «Хәзинә» дип аталган түгәрәк үткәрелә башлады. Хәзерге вакытта балалар ижатын үстерү проблемасы теоретик һәм практик мөнәсәбәтләрдә иң актуаль булып тора: сүз шәхеснең индивидуаль үзенчәлеген формалаштыруның мөһим шарты турында бара. Балалар тәрбияләүдә халык декоратив сэнгатенең роле һәм әһәмияте турында күпләр язган. Алар билгеләп үткәнчә, сэнгатъ Ватан, аның мәданияте турында беренче якты, образлы күзаллауларны уята, матурлык хисе тәрбияли, балаларның ижади сәләтләрен үстерә.

Безнең вакыт катлаулы-социаль үзгәрешләр чоры. Сәяси бураннар һәм тәртипсезлек. Алар безнең һәрберебезнең тормышына туры мәгънәдә кереп киткән. Халык уеннары, уеннар һәм уенчылар компьютер уеннарына алыштырыла. Асылда, бу кешенең табигатенә ят. Ватанын белүче һәм яратучы гражданин һәм патриотны тәрбияләү-аеруча актуаль бурыч бүгенге көндә үз халкының рухи байлыгын тирәнтен белмичә, халык мәданиятен үзләштермичә уңышлы хәл ителә алмый.

Халык декоратив-гамәли сэнгате матурлыкка сизгер мөнәсәбәт тәрбияли, гармонияле үсеш алган шәхес формалашуга ярдәм итә. Тирән сэнгатъ традицияләренә нигезләнеп, халык сэнгате юкка чыга, киләчәк кешесенең формалашуына файдалы йогынты ясый. Декоратив-гамәли сэнгатъ әсәрләре кешеләрнең тормышына ешрак үтеп керә. Декоратив сэнгатъ әйберләренең матурлыгын күрү, аларны ясарга тырышу, бу балалар өчен бик кызык.

Балаларга өстәмә белем бирү программасы актуаль, чөнки ул сэнгатъ образын, сүзләренә, сэнгатъ образының нигезләрен, халык сэнгатъ культурасының гомумкешелек кыйммәтләре белән бәйләнешен киң һәм күпьяклы ачып бирә. Шулай ук вакытта балаларның үзләренең сэнгатъ-ижади активлыгы процессында ижади тәҗрибәсен үстерү гамәлгә ашырыла.

Программа баланы ижат дөньясына кертә, үз-үзенә, үз сәләтләренә ышанырга мөмкинлек бирә, укучыларда сынлы, сэнгатъ - конструкторлык сәләтләрен, стандарт булмаган фикерләүне, ижади шәхесне үстерүне күздә тотта.

Максат: балаларда сэнгатъ мәданиятен, матди һәм рухи мәданиятнең состав өлеше буларак формалаштыру, сэнгатъ-ижади активлыкны үстерү, татар халкының декоратив-гамәли сэнгатен үзләштерү.

Бурычлар:

- татар халык ижатының килеп чыгышын ачу;
- татар халык декоратив-гамәли сәнгате өлкәсендә кызыксынучанлык уяту;
- балаларда үз Ватаныңа, татар халкының традицион халык сәнгатенә мөхәббәт тәрбияләү.

Балалар белән эшләүне оештыру

Программа атнага, көннең икенче яртысында 2 дәрес үткәрелә. Елына гомуми дәресләр саны-64, дәресләр вакыты - 25 Мин.

Программа 5-6 яшьлек балалар белән эшләүгә юнәлтелгән һәм бер ел уку өчен исәпләнгән.

Түгәрәк дәресләрендә куллана торган ысуллар:

- сөйләшү, хикәя, әкият;
- иллюстрацияләр, көнкүреш әйберләре,
- Сәнгать, үрнәкләр турында уйлау;
- эш эзлеклелеген башкару техникасын күрсәтү;
- Ата-аналар белән эш.

Көтелгән нәтижәләр:

Укыту нәтижәсендә, әлеге программа буенча балалар:

- татар халык декоратив-гамәли сәнгате тарихы белән танышчаклар;
- игътибар, хәтер, уйлау, кулларның Яхшы моторикасын һәм күзгә үстерәчәкләр;
- сәнгать, ижат һәм фантазия үстерәчәкләр;
- хезмәт культурасы күнекмәләрен үзләштерәләр;
- аралашу сәләтләрен яхшырталар һәм коллективта эшләү күнекмәләрен үзләштерәчәкләр

Һәрбер бала дөньяга рәссам булырга килми, ләкин сәнгать үсешенә билгеле бер потенциалы бар, һәм бу потенциалны ачарга кирәк.

Педагогның төп бурычы-балаларны кызыксындыру, йөрәктән кабызу, аларда үз фикерләрен һәм зәвыкларын мәжбүр итмичә ижади активлык үстерү. Педагог балада аның ижади сәләтенә, индивидуальлегенә, кабатланмаслыгына, яхшылык һәм матурлык эшләүгә ышаныч уятырга, кешеләргә шатлык китерә.

Кулланылган әдәбият:

1. Татар халкының йолалары һәм бәйрәмнәре /Татарстан Милли к-ханәсе; Төз.З.Ә.Жамалиева. Казан:милли китап, 2000.
2. Р.Ягъфәров. Уен –күңел бәйрәме.- Казан:Мөгәриф,2009.
3. Шәймәрданов, Р.Сибгатуллин. татар милли педагогикасы. Казан: Матбугат.,2004.
4. Баязитова Ф. Татар халкының бәйрәм һәм күңкүреш йолалары. – Казан:Татар кит.нәшр., 1995.
5. Ягъфәров Р. Халык уеннары//Мөгәриф. – 2002. - №1.

Балалар бакчасында театр эшчәнлеген аша балаларга милли тәрбия бирү

Төп сүзләр: Заман, чор, әдәбият, әдәпсезлек, әхлак, кагыйдә, нигез, битараф.

Без яшәгән заман- тирән үзгәрешләр һәм үзгәртеп корулар чорына туры килә. Бүгенге көндә балаларда туган телебезгә, милләتكә һәм аның горел-гадәтләренә, йолаларына мөһабәт тәрбияләү- иң мөһим бурычларның берсе. Бала үзен чын кеше итеп тойсын өчен, аңарда туган телгә мөһабәт, татар халкының тарихы һәм сәнгатенә кызыксынучанлык, милли горурлык хисе тәрбияләргә, халкыбызның борынгы горел-гадәтләрен, әкиятләрен, йолаларын өйрәтергә кирәк. Хәзерге заман чорында балаларның күбесе әкияттә тәрбияләнми, ә күберәк заманча мультфильмнар карый. Күп эти-әниләрнең бала белән китап укырга вакытлары житми. Әлегә күрсәткечләрдән чыгып балалар һәм ата-аналар тарафыннан өйдә балаларга матур әдәбият уку әз бирелә. Шуңа уңайдан без бала тәрбияләү үсешендә әкиятләргә, сәхнәләштерүгә күберәк басым ясарга тырышабыз.

Хәзерге чорда радио һәм телевидение, урам йогынтысы балаларның аңына, рухына әдәпсезлек үрнәкләрен сәңдергән заманда, милләтнең гасырлар буе формалашкан тәҗрибәсе, әхлак кагыйдәләре югала бара. Менә шуның өчен дә мәктәпкәчә белем бирү учрежденияләрендә нәниләргә халкыбыз хәзинәләре нигезендә милли үзгә тәрбияләүгә аеруча зур игътибар бирү безнең максат булып тора. Булдыра алганча, төрле юнәлештә, төрле чаралар белән укыту-белдерү, күрсәтү, төшендерү, үрнәк бирү, ышандыру балалар тәрбиясенә үсешенә ирешү, әхлаклы, зыялы, сәләтле буын тәрбияләү безнең бурычыбыз дип саныйбыз.

Татар халкын милләт буларак саклап калу, үстерү, үткәннәр турында түкми-чәчми балаларыбызга тапшыру — хәзерге буынның төп вазифасы. Күңелендә аз гына милли хисе булган кеше дә моңа битараф кала алмый торгандыр. Халкыбыз хәзинәләре - сабийларга аң-белем һәм милли тәрбия бирү өчен иң шифалы чышмә.

Сабый чактан ук бала ана телен ишетә, әкиятләр ана дөнья тәрәзәсен ачалар, балачакны эмоциональ яктан бизиләр, ягымлылык, өмет, ышаныч уяталар. Әкиятләренә сәхнәләштерү балаларны дулкынландыра, мавыктыра, көлдәрә, елата. Һәр халыкның үз әкиятләре бар, алар барысы да буыннан буынга әхлакый кыйммәтләренә тапшыралар. Балаларны туган халкыбызның үткәне, әби-бабаларыбызның горел-гадәтләре, гаилә шәжәрәсе, йолалары һәм

бүгенге тормыш белән таныштыру зарур. Халык жәүһәрләрен балалар жиңел, табигый кабул итәләр. Аларда юмор да бар, ямансулык та, бер-береңә, иптәшләреңә, үз туганнарыңа һәм иң мөһиме төрле милләт халкына тирән мөхәббәт ята.

Сәхнәләштерү эшчәнлеген алып барганда, һәр бала үзенең кичерешләрен, тойгыларын, теләкләрен, карашларын гадәти сөйләшкәндә генә түгел, ә чит тыңлаучылар алдында күрсәтә алырлык шартлар тудырырга һәм яштың үк өйрәтергә кирәк. Еш кына без кин белемле, сәнгатьле сөйләшә белүчеләрне оялчан икәннең, чит кешеләр алдында югалып калуларын күзәтәбез. Әлеге проблемалар булмасын өчен, балалар бакчасында әкиятләр сәхнәләштерү бик зур булышлык күрсәтә. Сәхнәләштерелгән әкиятләр балаларны шатландыралар. Театрда катнашып, балалар тирә-юнь белән, төсләр, авазлар белән танышалар, ә уйланылып куелган сораулар балаларны анализларга, уйланырга, нәтижәләр ясарга өйрәтә. Сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәнү барышында, сизелмичә баланың сүз байлыгы арта, бала чиста, дөрес, аңлаешлы итеп сөйләргә өйрәнә. Сүзлек формалаша- яна сүзләр белән баетыла. Әкиятне укып бетергәч, балаларга нинди дә булса жөмләне тәмамларга, кабатларга, эчтәлеген сөйләргә тәкъдим ителә. Аннан кечкенә хикәяләр алына. Әкрәнлән монологик сойләм генә түгел, ә диалогик сойләм дә үсә. Аваз культурасы өстендә эшләнелә. Бала күп нәрсәне исендә калдыра. Аның хәтерә үсә. Рольне уйный- уйный, бала әкият дөньясына кереп китә, куелган максатлар аша милли тәрбия бирә. Сәхнәләштерү эшчәнлегә күрсәтүенчә, бала ялгышырга мөмкин, ә менә әкият героә ялгышырга тиеш түгел. Шуңа күрә балалар әкият уйнаганда, сүзләрен 2-3 мәртәбә тырышыбрак өйрәнәләр. Аларнын бу шөгыйльләрдән сон хәтерләре яхшыра. Яраткан геройлар балаларга үрнәк булалар.

Сәхнәләштерү эшчәнлегә балаларга проблемалы ситуацияләрне чишәргә булыша;-персонаж аркылы оялчанлыкны, кыносызлыкны бетерергә, сәнгатьле игеп сөйләргә булыша. Рольне уйнау, баланы башка персонаж алдында чиста, аңлашылырлык итеп аңлатуны таләп итә. Театр бала өчен яп-якты истәлек булып кала.

Милли тәрбия эшен оештырганда, тәрбиячедән осталык, ижат фантазиясе таләп ителә. Шуңа күрә дә балалар белән эшне оештыруга житди әзерләнәбез. Эшчәнлекне барлык заман таләпләрен исәпкә алып планлаштырабыз. Татар халкы- әкиятләргә бай халык. Ул ижат иткән әкиятләр эчтәлек һәм формалары ягыннан төп өч төргә буленәләр: хайваннар турындагы әкиятләр, тылсымлы әкиятләр, тормыш-көнкуреш әкиятләре.

Әкиятләр –әхлакый тәрбия чыганагы, хис тәрбияләү чыганагы. Балалар әкиятләрне тыңлап, театральләштереп уңай һәм тискәре сыйфатларны аера белергә өйрәнәләр. Күңелләре белән гаделлекнең, дөреслекнең жиңүен телиләр. Әкиятләрне театральләштергәндә балаларда милли тәрбия ныгытыла: балалар өлкәннәр белән исәнләшергә, сабуллашырга өйрәнәләр, ягымлы сүзләр белән бер-берсенә эндәшәләр. Иң якын кешене-әнинне

борчымаска өйрәнэләр. Һәр әйбернең үз урыны барлыгын һәм аны һәрвакыт урынына куярга өйрәнэләр. Өлкәннәр хезмәтен хөрмәтләргә, хезмәт эшчәнлегендә катнашырга омытылу һәм өлкәннәргә ярдәм итү теләге тәрбияләнгән.

Нәтижә итеп шуны әйтергә була: балалар тәрбияләгәндә халкыбыз хезинәләрен куллану- балаларның ижади күзаллаулары арттыра, логик фикерләү сәләтен үстерә. Балаларда дуслык, гаделлек, зирәклек тәрбияләнгән; тырыш, сәләтле, нык ихтыярлы булып үсүләренә этәргеч бирә; ярдәмләшү, игътибарлылык кебек матур сыйфатлар тәрбияли, кече яшьтән бала күңелендә туган төбәгенә, ана теленә, милләтенә мөхәббәт, ихтирам хисләре уята. Бүгенге балаларның белем, яхшы тәрбия алырга тулы мөмкинлекләре бар. Безгә бары тик белем алуга тырышлык, теләк һәм омытылыш тәрбияләргә кирәк. Безнең кулларда балалар язмышы. Безнең балаларыбыз бөтен яктан да үрнәк булып үссеннәр һәм милләтебез горурланырлык шәхесләр булсыннар иде. Үз телендә матур итеп сөйләшә белгән бала киләчәктә дә үз милләте белән горурланып яшәячәк.

Кулланылган әдәбият:

1. Гөлбакча. Балалар бакчалары өчен хрестоматия хезинәләре. Яр Чаллы 1992 ел.
2. Раушан көзгә. Татар балалар әдәбиятыннан хрестоматия. Казан, “Мәгәриф”, 1993 ел.
3. Татар календаре. Казан 2009 ел.
4. К.В. Закирова “Күңел ачык бергәләп” Казан 2003 ел.
5. Иң матур сүз: ата-аналар һәм балалар бакчалары өчен хрестоматия, төзедә К.В. Закирова, - Казан: Мәгәриф 2000 ел
6. Кашапова М.Ф. Иң гүзәл тел - туган тел.- Казан: РИЦ»Школа2, 2009 -202Б.
7. Закирова К.В. Уйный-уйный үсәбез: балалар бакчасында уеннар: балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм физкультура инструкторлары өчен методик кулланма. – Казан: Мәгәриф, 2005 175б.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни белемен формалаштыру буенча «Туган як нәрсәдән башлана?» педагогик проекты

Проектта катнашучылар: педагоглар, балалар бакчасы хезмәткәрләре, тәрбияләнүчеләр һәм аларның эти-әниләре.

Аңлатма язмасы. Актуальлек

Рәсәй һәрчак күпмилләтле дәүләт булды, ә Татарстан республикасы Рәсәйнен кечкенә бер өлеше булса да, гасырлар дәвамында төрле тел төркемнәре һәм горейф-гадәтләр яшәгән халыклар белән тыгыз бәйләнештә тора.

Баланың үсеше кечкенәдән үк әхлакый патриотик һәм этномәдәни тәрбия бирүдән башка мөмкин түгел, ул кече Ватанга (туган гаиләгә, балалар бакчасына, шәһәргә, крайга) мэхәббәт тәрбияләүдән башлана, ата-бабаларның тарихын һәм мәдәниятен өйрәтеп рухи яктан бай шәхес тәрбияләү хәзерге вакытта зур эш булып тора.

Этномәдәни тәрбиянең максаты-балаларны рухи-әхлакый яктан үстерү, Идел буе халкы мәдәнияте кыйммәтләрен белеп, анлап камиллеккә омтылыш уяту.

Балаларда башка халыкларга толерантлык тәрбияләү- шулай ук педагог эшенең мөһим бурычларының берсе санала. Безнең республикада да, безнең шәһәрдә дә халык вәкилләре күп. Болар-татарлар, руслар, чувашлар, удмуртлар, мари халкы, керәшенләр һ. Б. Проект балада һәръяклы (физик, шәхси, танып белү, рухи, эстетик) үсешне арттыруга юнәлтелә һәм милли культура, туган якны, туган (татар, рус) телне өйрәнү аша аның баетылуын күздә тоталар. «Милли культураны, үз халкының рухи байлыгын өйрәнү, аны шушы җирдә яшәгән башка халыклар культурасы белән баету, баланың культурага булган билгеләмәсе киләчәктә аңа бөтендөнья культурасын аңларга ярдәм итәчәк. Бары тик үз халкының культурасына булган шундый киң караш, аны зуррак

масштаптагы культура процесслары контекстларында кабул итү генә ижади шәхес формалашуга һәм үсешенә нигез булып торачак, ул үз чиратында милли культураны пассив күзәтергә генә түгел, ә аңа шәхсэн үз өлешен кертергә, культура барлыкка килү роцессында катнашырга мөмкинлек бирәчәк. Әлеге проект мәктәпкәчә яшьтәге балалар белән эшненә эчтәлеген баетырга, танып белүдә, иҗат итүдә аларның ихтыяжларын

канәгатьләнדרергә, милли төбәк компоненты үсешә дәрәжәсен тормышка ашырырга ярдәм итәр дип ышанабыз. Проект мәктәпкәчә балачакның мөһим чор икәнән күрсәтә, чөнки анда туган як тарихын, культурасын, табигатен танып белү баланың ижтимагый уңышка

китерәчәк культура. Шул уңайдан «Туган як нәрсәдән башлана?» проектының актуаллегә нигезләнә, проект ФГОС таләпләрен нигеэләнәп язылды.«Туган як нәрсәдән башлана?»» проекты 3 елга исәпләнә.

Проектның максаты: Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни компетентлыгын формалаштыру.

Укыту бурычлары:

-этномәдәни беләм һәм тәрбия бирү өчен нәтижәле методик һәм дидактик кулланма булдыру; төрле укыту формалары кулланып балаларда милли һәм төбәк мәдәниятенә төп этномәдәни кыйммәтләренә кызыксыну формалаштыру

Тәрбияви бурычлар:

-эстетик культураны , төрле сәнгать-ижади эшчәнлек (декатив-гамәли, сынлы, музыкаль, сәнгатьчә-сөйләм һәм театральләштерелгән эшчәнлек һ. б.) аша матурлык хисә тәрбияләү;

-мәктәпкәчә яшьтәге балаларда поликультуралы беләм бирү мөхите шартларында уңай этнотолерантлык мөнәсәбәтә һәм шәхес сыйфатлары тәрбияләү;

-балаларны Татарстан республикасы (Идел буе халкының: татар, рус, чуваш, удмурт, мари, керәшен һ.б) территориясендә яшәүче халыкларының тарихы һәм мәдәнияте белән таныштыру;

рухи-әхлакый сыйфатлар булдыру һәм туган якка карата мөхәббәт тәрбияләү;

Үстерү бурычлары:

-татар, рус, чуваш, удмурт, мари, керәшен халыкларының гөрәф-гадәтләре нигезендә танып белү күнекмәләрен үстерү;

-мәктәпкәчә яшьтәге балаларда, ата-аналарда татар, рус, чуваш, мари, удмурт, керәшен халыкларын гөрәф-гадәтләренә кызыксынуны үстерү

Проект методлары һәм технологияләре:

- Интерактив укыту ысулы;

- Шәхси юнәлешле технология;

- Уенлы өйрәнү технологиясе;

- Күзәтү һәм сөйләшү ысулы;

Ата-аналарны һәм педагогларны активлаштыру ысуллары:

- Төрле фикерләр белән алышыну;

- Гаилә тәрбиясенә проблемалы мәсьәләләрен хәл итү;

-Баланы ата-аналары һәм педагоглары тарафыннан анализлау;

- Ата-аналарның тәҗрибәсенә мөрәҗәгать итү.

- Квест-уеннар үткөрү, интеллектуаль биремнәр.

I этап эзерлек

- проект төзү өчен методик һәм нәфис әдәбият сайлау;
- проектның максатларын һәм бурычларын билгеләү,
- эшчәнлекнең перспектив планын эшләү;
- дидактик, хәрәкәтчән, сюжетле рольләр, интерактив уеннар сайлау;
- педагогларның һәм балаларның уртак чаралар планын төзү;
- проект кысаларында ата-аналар белән хезмәттәшлек итү;
- ата-аналар өчен мәгълүмати материал сайлау;.
- “балаларга үз этнотмәдәни белем бирү нигезләрен” өйрәтү;
- тема буенча эшнең методик материалын эшләү (конспектларны эшләү, авторлык уеннары ясау, дидактик материалны баету)

II этап – Төп этап:

- перспектив план нигезендә проектның төп юнәлешләрен тормышка ашыру;
- этномәдәни белем бирү нигезләре буенча балаларның белем дәрәжәсен, осталыгын һәм күнекмәләрен билгеләү өчен мониторингның диагностик инструментарийын эшләү;
- этномәдәни белем бирү нигезләре буенча балаларның белемнәрен үзләштерү мониторингы:
- балаларның этномәдәни белем бирү нигезләре буенча белем алуын характерлый торган белем бирү эшчәнлегенә нәтижеләрен анализлау;
- "этномәдәни белем бирү нигезләре һәм сөйләм теле компетенцияләрен формалаштыру" проектын тормышка ашыру.

III этап – Йомгаклау этабы:

- проект буенча башкарылган эшләргә йомгак ясау.
- проект буенча тормышка ашырылган эшнең нәтижеләрен анализлау;
- оешма, шәһәр һәм жүмһүрият дәрәжәсендә эш тәҗрибәсен гомумиләштерү һәм тарату;
- эшләнгән методик материалны системалаштыру;
- педагогның авторлык сайты булдыру һәм сайт битләрендә тәҗрибә курунәшләре;
- тәҗрибә алмашу буенча мәкаләләр бастыру.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның этномәдәни белемен формалаштыру буенча «Туган як нәрсәдән башлана?» педагогик проекты буенча перспектив план (5-6 яшьлек зурлар төркем балалары өчен)

Ай	Тема	Максат	Балалар белән эш формалары	Ата-аналар белән эш формалары
Октябрь	Татар милли бизәкләре	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны татар милли бизәкләре белән таныштыру	Дидактик уен “Калфакны бизә”	Рәсем бәйгесе “Татар халкының милли бизәкләре”
Ноябрь	Татар шәгыйрләре, язучылары	Балаларны татар шәгыйрләре, язучылары белән таныштыру	Курсәтмәле эсбаплар кулланып татар язучулары белән	Татар язучыларынын бер шигырен сайлап алып балалар белән өйрәнү

			танышу	
Декабрь	Татар халык милли киёмнәре	Мәктәпкәчә яшьтәге алаларны татар халык милли киёмләре белән таныштыру.	Балалар бакчасындагы милли музеена экускурсия Интервью	Интервьюдан видеоязма күрсәтү
Январь	Татар халык ашлары	Балаларны татар халык милли ашлары белән таныштыру.	Сюжетлы уен “кунакны сыйла”	Татар милли ашлары Фото-курғәзмә
Февраль	Татар халык уенлары	Татар халык уеннары аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларга милли һәм әхлак тәрбиясе бирү.	“Тотам тотышлы” уенын оештыру	“Нинди татар халык уеннары беләсез?” Мәгълүмат туплау
Март	Татар халык әкиятләре	Балаларны әкиятләр аша матур әдәбияткә кызыксыну уяту	Әкияттә кунакта “Өч кыз” әкиятен тынлау	Әңгәмә оештыру.
Апрель	Татар халык аваз ижаты	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны халык авыз ижаты эсәрләренә, фольклорына карата мэхәббәт уяту.	Бармак уеннары “Карга әйтә кар кар”	Табышмаклар кичәсе узыдыру
Май	Татар халык милли бәйрәмләре	Балаларның татар халык йолалары, бәйрәмнәре турында белемнәрен баету	“Мини Сабантуй” тәбигатьтә күнелле чара узыдыру	Ата-аналарны татар халык милли бәйрәмләре белән таныштыру максатындан Акция узыдыру

**Этномәдәни компетенциясе дәрәжәсен
тикшерү өчен булдырылган диагностика
Зур төркем**

Бәяләү

2 балл – бала этномәдәни сүзләргә яхшы белә, аларның мәгънәсен аңлый;

1 балл-бала сүзләргә белә, аларның мәгънәсен һәрвакыт аңламый;

0 балл-бала этномәдәни телне белми, аңламый аларның мәгънәләре.

Критерияләр	Баланың фамилиясе һәм исеме.										
халык кәсепләренәң кайбер предметларны материалларны, эчтәлек буенча аера; әйберләргә эзлекле карый; гомуми һәм типик билгеләргә, кайбер экспрессивлык чараларын аера											
Бала китапны кабул итү процессына жиңел кертелә, вакыйгаларга һәм геройларга											

мөнәсәбәтен белдерә, кайбер сәнгать чараларының матурлыгын чагылдыра, геройларны, аларның тышкы кыяфәтенә үзенчәлекләрен, атый, геройларның эш- гамәлләренә ачык мотивларын аңлата											
табышмак, әкият, хикәя, шигырь, әкият кебек әдәби жанрларның кайбер үзенчәлекләре турында күзаллау бар											
поэтик әкиятләр яттан сөйли, шигъри рифмалар, кыска тасвирлау серләре уйлап таба											
Может установить связь между средствами выразительности и содержанием музыкально- художественного образа											
Музыкада эмоциональ тонны аера											

**6-7 яшьлек өлкән төркем балалары өчен каралган
перспективлы план**

Ай	Тема	Максат	Балалар белән эш формалары	Ата-аналар белән эш формалары
Сентябрь	Рус милли бизәкләре	Мәктәпчә яшьтәге балаларны рус милли бизәкләре белән таныштыру	Дидактик уен “Кулмәкне бизә”	Музей өчен оештырылгын рус милли бизәкләре белән бизәлгән борынгы кием- салым курғазмәсе
Сентябрь	Башкорт милли	Мәктәпчә яшьтәге	Апликация үрнәк	Фетрдан мини

	бизэклэре	балаларны башкорт милли бизэклэре белэн таныштыру	буенча “башкорт калфагын чуқлар белэн бизэ”	калфак тегү
Октябрь	Чуваш милли бизэклэре	Мәктәпчә яшьтәге балаларны чуваш милли бизэклэре белэн таныштыру	Интерактив уен “чуваш милли бизэклэрен тап”	Төрле милләт бизэклэре белэн танышу максатындан буклетлар өләшү
Октябрь	Рус милли ашлары	Балаларны рус халык милли ашлары белэн таныштыру.	Пластининнан каравай әвәләү	Рус милли ашлары кичәсе
Ноябрь	Башкорт милли ашлары	Балаларны башкорт халык милли ашлары белэн таныштыру.	Башкорт милли ашлары чагылган рәсемнәр карау	Викторина уздыру
Ноябрь	Чуваш милли ашлары	Балаларны чуваш халык милли ашлары белэн таныштыру.	Чуваш милли ашлары белэн таныштыру максатындан Кыскаметражлы видео карау	Тест уздыру
Декабрь	Рус халык милли киёмнәре	Мәктәпкәчә яшьтәге алааларны рус халык милли киёмләре белэн таныштыру	Музейга сәяхәт	Шедеврлар бәйгесе өчен курчакка киём тегү
Декабрь	Башкорт халык милли киёмнәре	Мәктәпкәчә яшьтәге алааларны башкорт халык милли киёмләре белэн таныштыру	Аз хәрәкәтчән уен “Кем тизрәк киенер?”	Фетрдан калфак ясау
Январь	Чуваш халык милли киёмнәре	Мәктәпкәчә яшьтәге алааларны чуваш халык милли киёмләре белэн таныштыру	Дидактик уен Төрле халык милли киёмнәре арасында “Чуваш халык милли киёмнәрен сайлап ал”	Апликация “Чуваш халык милли кулмәге”
Январь	Рус халык уенлары	Рус халык уеннары аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларга милли һәм әхлак тәрбиясе бирү.	Хәрәкәтчән уен “Куз бәүләү”	Иске яңа елны озату. “Уеннар кичәсе”
Февраль	Башкорт халык уенлары	Башкорт халык уеннары аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларга милли һәм әхлак тәрбиясе бирү.	Хәрәкәтчән уен “урын алу”	Этиләр коне “Аркан тарту” уены
Февраль	Чуваш халык уенлары	Чуваш халык уеннары аша мәктәпкәчә яшьтәге балаларга милли һәм әхлак тәрбиясе бирү.	Хәрәкәтчән уен “кем бу- әйт әле”	Чуваш халык уеннары белэн танышу мактасында буклетлар тарату
Март	Рус халык милли бәйрәмнәре	Балаларның рус халык бәйрәмнәре турында белемнәрен басту	рус халык милли киёмнәре белэн танышу максатындан курсәтмәле әсбаплар карау	Ата-аналар белэн берлектә белән бәйрәмен оештыру

Март	Башкорт халык милли бэйрэмнәре	Балаларның башкорт халык бэйрэмнәре турында белемнәрен баепу	Башкорт халык милли бэйрэмнәре чагылган Кыскаметражлы видеофильм карау	Нәүрүз бэйрәмен оештыру
Апрель	Чуваш халык милли бэйрэмнәре	Балаларның чуваш Халык бэйрэмнәре турында белемнәрен баепу	Видеоролик карау	Чуваш халык милли бэйрэмнәре белән таныштыру максатындан буклетлар тарату
Апрель	Рус халык әкиятләре	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларда рус халык әкиятләрен карата кызыксыну уяту.	“Өч аю” әкиятен тыңлау	“Әкиятләрен әһәмияте” турында әңгәмә уздыру
Май	Башкорт халык әкиятләре	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларда башкорт халык әкиятләренә карата кызыксыну уяту.	Камыр-Батыр әкиятен тыңлау	Ата-аналар тарафындан театрләштерелгән әкияттән өзек
Май	Чуваш халык әкиятләре	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларда чуваш халык әкиятләренә карата кызыксыну уяту.	Чуваш халык әкиятләрендән чагылган сюжетлар күргәзмәсе оештыру	Рәсем күргәзмәсе Чуваш халык әкиятләрендән алынган сюжетлар

Этномәдәни компетенциясе дәрәжәсен тикшерү өчен булдырылган диагностика

Мәктәпкә әзерлек төркеме

Бәяләү

2 балл – бала чиктәш халыкларның этномәдәни культуралары турындагы күзаллауларны рәсем эшчәнлегендә ижади яктан сурәтлән белә; кулдан ясалган әйберләр дәресе, матурлығы, детальләре белән аерылып тора, төрле халык аваз ижадларын, уенларын, бэйрәмнәрен, аш-ризыкларын һ.б. белә;

1 балл – бала чиктәш халыкларның этномәдәни культуралары турындагы күзаллауларны ижади яктан сурәтләргә тырыша төрле халык аваз ижадларын уенларын, бэйрәмләрен, аш-ризыкларын һ.б. иштә калдырырга тырыша, ләкин педагог киңәшләренә мохтаж; кулдан ясалган әйберләрдә кайбер кимчелекләр ачыклана;

0 балл-баланың чиктәш халыкларның этномәдәни мәдәниятләре турындагы күзаллауларны рәсем эшчәнлегендә сурәтләү теләге юк, төрле халык аваз ижадларын, уенларын, бэйрәмнәрен, аш-ризыкларын белми; кулдан ясалган эшләнмәләр игътибарсыз башкарылган.

Критерияләр	Баланын фамилиясе һәм исеме											
матур күренешләргә эмоциональ-эстетик яктан карый												
сәнгать төрләре буенча таныш әсәрләренә, халык һөнәрчелеге предметларын материаллардан, функциональ билгеләнештән аера һәм атый, кайбер танылган												

мәгълүматларны белә																			
Илебез ничек атала, аның дәүләт символларын белә, үз иле өчен горурылык хисе кичерә																			
башка илләрдәге кешеләрнең тормышына кызыксыну күрсәтә																			

Ата-аналар белән педагогик эш юнәлешләре

Балалар бакчасы гаилә белән тыгыз элемәтәдә булса, этномәдәни белем бирү һәм тәрбия формалаштыру нәтижәлерәк бара. Гаиләне мәктәпкәчә яшьтәге балаларны социаль мөхит белән таныштыру процессына тоташтыру зарурлыгы гаиләгә ия булган һәм мәктәпкәчә учреждениене алыштыра алмаган махсус педагогик мөмкинлекләр белән аңлатыла: балаларга мөхәббәт һәм ярату, мөнәсәбәтләрнең эмоциональ-әхлакый байлыгы. Болар барысы да этномәдәни белем һәм тәрбия бирү өчен уңайлы шартлар тудыра. Балалар бакчасы үз эшендә ата-аналарга балалар учреждениесе ярдәмчеләре буларак кына түгел, ә балалар шәхесен формалаштыруда тигез хокуклы катнашучылар буларак та таяна.

Ата-аналар зур кызыксыну белән төркемнең үсеш мөхитен булдыруда катнашалар:

- театральләштерелгән эшчәнлек өчен костюмнар әзерләү;
- төркем бәйрәмнәрен оештыру;
- рәсем конкурслары;
- спорт ярышлары;
- балалар өчен рус киёмнәре элементларын әзерләү;
- фотокүргәзмәләр.

Әлеге бурычлар эшчәнлекнең барлык төрләрендә дә хәл ителә: өзлексез белем бирү эшчәнлегендә, уеннарда, хезмәттә, көнкүрештә һ. б. Гаилә потенциалын куллану юлы белән башкарыла:

-ата-аналарны дәрәсләр үткәргә жәлеп итү (балаларны үзләрендә булган халыкларның горәф-гадәтләре белән таныштыру, яки аларны нинди дә булса һөнәргә, этномәдәни үзенчәлекләргә өйрәтү чигү, халык музыка уен коралында уйнау);

- ата-аналарның гаилә ижаты күргәзмәләрендә катнашуы;
- гаиләләр үзләренең гаилә традицияләре чагылгын презентацияләр;
- ата-аналарда, гаиләдә сакланган яки сәяхәттән китерелгән фотосурәтләр, альбомнар, брошюралар, көнкүреш; төркем бүлмәсендә мини гаилә коллекциясе музей булдыру;

-ата-аналар тарафыннан тәрбияче тәкъдим иткән маршрутлар буенча экскурсияләр оештыру;

Бу программаның үзенчәлеге булып олыларның үз-үзләренең тотышындагы уңай мисаллар бик зур әһәмияткә ия. Шуңа күрә педагогларга

бу очракта үзләрә генә исәпкә алып калмыйча, үзара ата-аналар белән аңлашуга ирешергә, һәм бергә эшләүгә дә зур игътибар бирергә кирәк булганын аңларга тиешләр.

Көтелгән нәтижәләр

- Идел буге халкы мәдәнияте узенчәлекләрен өйрәнү, аера белү;
- балаларда үз(татар) халкының мәдәни традицияләре, яшәү рәвеше, халык кәсепләре, халык һөнәрчелеге, халык һөнәрчелеге эшләнмәләре турында күзаллаулар булу;
- балаларда тарихи мираска хөрмәт формалаштыру;
- рус, татар, чуваш, мордва, удмурт, мари, керәшен халкының тарихына һәм мәдәниятенә кызыксыну тәрбияләү;
- балаларда әйләнә-тирә чынбарлыгының эстетик күренешләренә һәм сәнгатькә тотрыклы унай кызыксыну уяту;
- балаларның төрле сынлы материаллар белән эшләү буенча практик күнекмәләргә ия булулары;
- декоратив-гамәли, сынлы, музыкаль, нәфис-сөйләм һәм театральләштерелгән эшчәнлектә ижади күренешләр тудыру.

Кулланылган әдәбият

1. Алешина Н. В. Знакомство дошкольников с родным городом и страной (Патриотическое воспитание). М.: УЦ Перспектива, 2011. 145 с.
4. Алешина Н. В. Патриотическое воспитание дошкольников. Методическое пособие. М.: ЦГЛ., 2005. 150 с.
5. Андреева Н.Ф. Планирование работы по патриотическому воспитанию в ДОУ // Управление ДОУ. – 2005. – №1. – С. 21.
6. Зеленова Н. Г., Осипова Л. Е. Мы живем в России М., 2011. 156 с.
7. Шаехова.Р.Х., Төбәкнең мәктәпкәчә белем бирү программасы. – РИЦ, 2012. – 208 с.

Использование квест-игр в реализации этнокультурного компонента в работе с дошкольниками

Ключевые слова: воспитание, этнокультурная функция, квест, загадка, приключенческая игра.

В настоящее время большое внимание стало уделяться воспитанию на народных традициях, распространению идей этнопедагогике, приобщению детей к сокровищам народных культур с целью возрождения, сохранения и развития неиссякаемого источника мудрости и исторического опыта народа, формирования национального самосознания детей и юношества — достойных представителей своего этноса, носителей своей национальной культуры.

В наше сегодняшнее время нельзя забывать о народности и национальном характере образования, который является одним из главных принципов его развития. К. Ушинский писал: «Воспитание, если оно не хочет быть бессильным, должно быть народным...» «Воспитание, созданное самим народом, основанное на народных началах, имеет ту воспитательную силу, которой нет в самых лучших системах, основанных на абстрактных идеях...».

На современном этапе одной из важных задач образовательных учреждений становится восстановление их этнокультурной функции. В дошкольных учреждениях предусматривается освоение национально-регионального компонента как составной части содержания образования, направленного на ознакомление всех детей с основами этнической культуры коренного населения и на этой основе воспитание толерантности, формирование межкультурной коммуникации.

Этнокультурная компетентность дошкольника – формирующееся личностное качество, развитие которого осуществляется последовательно. От познания своей национальной культуры, понимания и принятия этнокультурных различий – к убеждению, что этнокультурное многообразие – это позитивное, прогрессивное явление, и затем к выстраиванию положительного взаимодействия с другими людьми.

Методы и приемы активизации процесса формирования этнокультурной осведомленности детей:

1. Игровые методы и приемы вызывают у детей повышенный интерес и положительные эмоции, содействуют концентрации внимания на учебной задаче, которая становится не навязанной, а своей личной целью.

2. Метод воображаемых ситуаций (местом, ролями, оборудованием, действиями) повышает степень усвоения познавательного материала.

3. Метод сюрпризный момент способствует активизации эмоциональности детей.

4. Словесный метод. Ценным приемом, является сравнение, позволяющее выявлять общее и особенное в историческом развитии и культурах разных народов, причины этих сходств и различий.

5. Метод моделирования и конструирования, сочетающий словесное объяснение, практическую реализацию и игровую мотивацию.

6. Метод проектов, предполагает организацию совместной исследовательской деятельности детей и их родителей в сборе изучении, анализе, а затем презентации материалов, которые раскрывают особенности традиций, образа жизни, предметов быта, искусства народа.

7. Одним из современных методов этнокультурного воспитания дошкольников является квест-игра.

Квест-игры одно из интересных средств, направленных на самовоспитание и саморазвитие ребёнка как личности творческой, физически здоровой, активной познавательной позицией. Что и является основным требованием ФГОС.

Квест - это приключенческая игра, в которой необходимо решать задачи для продвижения по сюжету. Суть в том, что, как правило, есть некая цель, дойти до которой можно только последовательно разгадывая загадки. Каждая загадка - это ключ к следующей точке и следующей задаче. А задачи могут быть самыми разными: активными, творческими, интеллектуальными. Они подбираются таким образом, чтобы быть максимально оригинальными, интересными, соответствующими ситуации и не требующими специальных знаний или умений от игроков. Замечательно то, что квесты могут проводиться как в группе, в музыкальном зале, так и на природе, то есть практически в любой обстановке.

Квест - игры помогают нам активизировать детей. Это игра, в которой задействуется одновременно и интеллект участников, их физические способности, воображение и творчество. Здесь необходимо проявить и смекалку, и наблюдательность, и находчивость, и сообразительность, эта тренировка памяти и внимания, это развитие аналитических способностей и коммуникативных качеств. Участники учатся договариваться друг с другом, распределять обязанности, действовать вместе, переживать друг за друга, помогать. Все это способствует сплочению детского коллектива.

Список использованной литературы

1. Соломенникова О.А. Радость творчества. Ознакомление детей 5-7 лет народным искусством. М.: Мозаика-Синтез, 2005

«Хикмәтле дә, бизәкле дә, әнкәм биргән туган тел!» исемле проект

Төп сүзләр: хикмәтле дә, бизәкле дә әнкәм биргән туган тел; Мәгариф турындагы закон; Татарстан Республикасының суверенлыгы турындагы Декларация; гомумкешелек кыйммәтләре; инновацион педагогик технологияләр; мәдәни - белем бирү тирәлеге; федераль дәүләт белем бирү стандарты; этномәдәни халәт; социаль ихтыяж; мәдәни - белем бирү мохиты; эмоциональ компонент; милли тирәлек; күңел байлыгы; мәдәни мирас; алтын хәзинә.

Милләтенең, телең, динең сатсаң,
Бездән калыр бары таш исем.
Тарихлардан төшеп калмыйк, дисәң,
Бу дөньяда шундый итеп яшә –
Башка милләт сиңа хөрмәт белән
Бу – татар бит диеп баш исен.
Флөра Тарханова

Татарстан Республикасының «Мәгариф турында»гы Законы, гомумкешелек кыйммәтләре өстенлеген истә тотып, «милли белем бирү учреждениеләренең эшчәнлегенә шәхеснең милли үзәгын яңартуға юнәлтелгән» дип билгели. Бу бурычны тормышка ашыру гаиләдә үк башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә балаларга ана телендә тәрбия һәм белем бирү өчен мөмкинлекләр тудыру, халкыбызның рухи байлыгына. мәдәниятенә якынайту шартларында алып барыла.[9]

Татарстан Республикасының суверенлыгы турындагы Декларация һәм татар теленең рус теле белән беррәттән, дәүләт теле буларак кабул ителүе балаларга белем һәм тәрбия бирү эшендә тамырдан үзгәрешләр кертте. Кешенең кыйммәтен аңларга, аның хезмәтенә ихтирам белән карарга, шәхеснең көченә һәм акылына ышанырга, хөррияттә генә нык үсешкә ия булуына инанырга өйрәтү бүгенге тәрбия эшенең төп кануны булып тора. Әнә шул таләпне үтәү йөзеннән балалар бакчаларында халык традицияләреннән файдаланып, милли бәйрәмнәребезне үткәргә зур әһәмият бирелә.

Соңгы елларда балалар бакчаларында татар халкының горөф – гадәтләрен, йолаларын өйрәтүгә һәм милли бәйрәмнәрне үткәргә игътибар арта бара. Аларны халыкчанрак, жанлырак итүгә, яңартып, тергезеп,
66

көнкүрешбезгә кайтаруга омтылыш көчәя. [7]

Билгеле булганча, халыкның горейф – гадәтләре, мәдәнияте юкка чыга икән, бу аның рухи байлыктарының саега баруын чагылдыра. Тарих инде исбатланган: әгәр бер милләт башка бер милләт эчендә үзенң үзенчәлекләрен югалта башласа, бу милләт, һичшиксез юкка чыгачак. Халык тарафыннан кертелгән горейф – гадәтләр – шул халыкны милләт итеп берләштерә торган чараларның берсе. Алар халыкның милли горурлыгын, милли аңын, хисләрен, рухын, көчен тәрбияләргә, формалаштырырга ярдәм итеп кенә калмый, ә шул хисләргә кичергән кешеләрдә рухи канәгатьләнү тудыра. Баланы тәрбияләү иң элек тәрбиячеләргә, олы кешеләргә үз-үзен тәрбияләвеннән башлана. Педагогик белемнәребезне туктаусыз, даими рәвештә тирәнәйтү, тулыландырып торуга, югары культуралыкка омтылу, үзгә кешеләр белән дәрәҗә аралаша белергә күнектәрү, үзгә һәм балаларыбыз яши торган чиксез киң дөньяга игътибарлы булырга өйрәнү менә ни өчен кирәк икән! [3]

Кеше жиргә бер генә килә. Аның хыяллары, тормышы бай кылган эшләргә матур, башкаларга үрнәк булып калырык булсын. Халкыбызның күңел бизәкләрен хәзер яшь буын үстерергә, яшәргә, тагын да баептырга тиеш. Гасырлардан гасырларга күчеп, безнең көннәргә килеп житкән милли күзәлекне алдагы буыннарда мирас итеп житкерү эше балаларда тапшырыла.

Балалар бакчасының татар төркемендә эшләү дәверендә ана телебезнең нинди күркәм, нинди күзәл, затлы, асыл булуына төшендем. Балаларда туган телебезнең бай мираслы, тирән тарихлы булуын күрсәтү өчен бик күп чаралар даими үткәрелеп тора. Без үзгәбезнең балалар бакчасында халкыбызның яраткан бәйрәмнәрен, күркәм йолаларын даими үткәреп барабыз («Сөмбелә», «Аулак өй», «Кышкы кич утырулар», «Каз өмәсе», «Нәүрүз», «Сабан туе», «Кунак төшерү» һ.б.) Бу бәйрәмнәргә, кичәләргә уздырганда ата – аналарны да катнаштырырга тырышабыз. Алар белән төрле конкурслар, акцияләр, мастер-класслар, фото-күргәзмәләр («Безнең гаиләнең яраткан ризыгы», «Мин яшәгән шәһәр яки авыл», «Нәсел шәһәрәсе», «Ата аналар белән бер көн», «Гаиләнең яраткан бәйрәме», «Туган тел атналыгы»; һ.б.) оештырабыз. [2]

Шулай ук программада каралган көндәлек иҗтимагый бәйрәмнәргә дә («Белем көне», «Әниләр көне», «Яңа ел», «Абдулла Алиш әкиятләре», «Әтиләр бәйрәме», «8 нче март», «Абдулла Тукай – безнең күңелләрдә», «Жылы яктан безне сагынып канатлы дусларыбыз кайтты», «Жинү көне», «Хуш, күңелле бакчабыз», «Балаларны яклау көне»; һ.б.) һәм ана телендә башка темаларда багышланган төрле кызыклы чараларны да, кичәләргә дә халкыбызның гасырлардан килгән жор теле тудырган иҗат жәүһәрләрен, хәзинәсен – балалар фольклорын кулланып, балалар күңелендә мәңгә саклангычлык итеп уздырабыз. Бары тик эти-әниләр белән бергәләп эшләгәндә генә уңышлы нәтиҗәләргә ирешеп була. Менә шунсы куандыра, күңелдә өмет чаткылары уята-балалар иркен матур итеп татарча

сөйләшәләр, аралашалар.[6]

Быел Татарстан Республикасы жирлегендә яшәүче халыкларның туган телен саклау һәм үстерүгә юнәлтелгән, туган телдә тәрбия һәм белем бирүне гамәлгә кертүче проектны тормышка ашыру буенча педагоглар арасында үткәрелә торган республика күләмендәге конкурста «Хикмәтле дә, бизәкле дә, әнкәм биргән туган тел!» исемле проект белән катнаштым.[7]

Проект балаларны ана теле - татар телендә сөйләшәргә өйрәтүнең тотнаклы нигезен, ана теленә өйрәтү буенча 4 компонентны эченә алган тәрбия - белем бирү процессын оештыру алымы белән татар халкының сөйләм теле һәм мәдәни байлыгын саклау максатыннан татар телен өйрәнүне формалаштыруга юнәлтелгән:

- сөйләм теле тирәлеге (балалар белән тәрбия-белем бирү эшчәнлеген ана теле-татар телендә аралашуны һәм оештыруны гамәлгә ашыру)

- әйләнә-тирә мохиты (бүлмә китапханәсен һәм музей педагогикасын булдырып, балаларны татар халкының мәдәни байлыклары турында мәгълүмат һәм көнкүреш әйберләре белән жәлеп итү)

- вакыйгалар мохиты (балаларны татар халкының йолаларын, горөф - гадәтләрен, мәдәниятен күрсәтүче мохит атмосферасына жәлеп итү)

- белем бирү процессында барлык катнашучыларының актив үзара хезмәттәшлеген гамәлгә ашыру (ата - аналарны һәм социум вәкилләрен проектта катнашырга этәрү) .[3]

Проектның уңышка ирешүенә төп сәбәпләренә берсе булып, эш барышында инновацион педагогик технологияләр (ТРИЗ, мнемотехника һәм эйдетика, буккроссинг алымнары), шулай ук цифрлы белем бирү чыганакларын кулланып, белем бирү процессында катнашучылар танып белү - тикшерү һәм мәдәни - агарту эшчәнлегенә жәлеп ителәчәк.

Балалар белән эшне оештыруның төп формасы булып, эшчәнлек алымын кулланып, татар халкының йолалары, мәдәнияте, тарихы, теле турында методик яктан материаллар белән тулыланган мәдәни - белем бирү тирәлегенә балалар кызыксынып кереп китәчәк.

Проектның төп методик нигезе булып, кызыксыну һәм танып белү ихтияжын күрсәтү кешенә эшчәнлек максатын булдырырга төп юнәлешен тәмин итә, шул ук вакытта яңа күренеш белән танышырга һәм яңа белемнәрдә ориентлашырга булыша, бу үз чиратында чынбарлыкны чагылдырырга һәм үз эшчәнлеген планлаштырырга мөмкинлек тудыра.

Гаилә ул - баланы тәрбияләү нигезе-дигән нигезләмәдән чыгып, татар халкының мәдәнияте һәм горөф-гадәтләре, тарихы, ана теле-татар теленә үсешен саклауга ата-аналарның кызыксынучанлыгын хуплау мәсьәләсенә проектта бик әһәмиятле урын бирелгән. Белем бирү учреждениесендә дә, шулай ук гаилә шартларында да, ата-аналар балалары белән ана теле - татар телендә актив һәм иркен аралашсыннар өчен бу юнәлештәге эш шуңа хисапланган.

Проектның максаты – мәктәпкәчә яшьтәге балаларның ана теле - татар

телендә сөйләшү һәм аралашу кызыксынучанлыгын, теләген һәм тотнаклы нигезен формалаштыру.

Проектның мәсьәләләре :

1. Балаларны ана телендә тәрбияләү һәм белем бирүне оештыру моделен (үрнәген, өлгесен) 4 компонент аша булдыру:

- сөйләм теле тирәлеген (балалар белән тәрбия-белем бирү эшчәнлеген ана теле-татар телендә аралашуны һәм оештыруны гамәлгә ашыру);

- әйләнә-тирә мохитны (татар халык мәдәни байлыктары турында күрсәтмә әйберләр һәм мәгълүмат белән балаларны тәмин итү, музей педагогикасы);

- вакыйгалар мохиты (балаларны татар халкының йолаларын, гореф - гадәтләрен, мәданиятен күрсәтүче мохит атмосферасына жәлеп итү).

2. Проектны тормышка ашыру буенча белем бирү процессы барлык катнашучыларының татар телен өйрәнүгә кызыксынучанлыгын уяту максатыннан чараларның календарь планын эшләү.

3. Белем бирү процессы барлык катнашучыларының тәрбия-белем бирү практикасына сөйләм телен уңышлы үсешенә ярдәм итүче инновацион алымнар кертү.

4. Белем бирү процессы барлык катнашучыларының актив үзара бердәмлеген тормышка ашыруны тәмин итү.

Проект 3 елга исәпләнгән. Проектның эчтәлеген календарь планы тормышка ашыру аша үтәләр. Проектның календарь планында чараларның исемнәре, максатлы аудитория, үткөрү дәрәжәсе һәм үткөрү вакыты күрсәтелгән.

Проектны тормышка ашыруның әһәмияте һәм нәтиҗәле нигезләмәсе мәктәпкәчә яшьтәге белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартының төп кагыйдәләрендә дәлилләнә, белем бирү процессы катнашучылары белән формалашкан программаның бер өлеше «милли, социаль мәдәни һәм башка шартларның үзенчәлеген белем бирү эшчәнлегендә тормышка ашыруга», шулай ук «...балаларның этномәдәни халәтенең үсешен исәпкә алып» ориентлашырга мөмкин булуы билгеләнә.

Үсеп килүче яшь буынның этномәдәни белем бирү әһәмияте «Белем бирү» федераль милли проектының эчтәлегендә чагыла. Татарстан Республикасында бу юнәлешне тормышка ашыру өчен дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча дәүләт программасы эшләр килә. Бу шартларда мәктәпкәчә белем бирү системасының төп мәсьәләсе булып, балаларга туган телендә, үз халкының милли йолалары рухында белем бирүгә халык ихтыяжын тулырак канәгатьләндерү тора.

Туган татар телендә төркемнәрнең эшләр торуы шартларында, балаларның ана теле-татар телен үзләштерүнең социаль ихтыяжы канәгатьләндереләчәк.

Ана теле татар телен өйрәнү, саклау һәм үстерү буенча эш тәҗрибәсе өч ел эчендә уртанчылар төркемнән башлап мәктәпкә эзерлек төркеменә

кадәр мәдәни - белем бирү мохиты үрнәген булдыру буенча тәрбия-белем бирү эшчәнлеген оештыруны үз эченә ала.

1 нче ел – уртанчылар төркеме балалары белән эшне оештыру

Максат:ана теле татар телендә сөйләм теленең модулен (үрнәген) практик кулланып, балаларның сөйләм теле активлыгын формалаштыру

2 нче ел – зурлар төркеме балалары белән эшне оештыру

Максат:инновацион технологияләр (ТРИЗ, эйдетика, мнемотехника, цифрлы технологияләр) һәм эшчәнлек алымын кулланып,балаларның ана теле татар телендә мөстәкыйль сөйләм телен активлаштыру

3 нче ел – мәктәпкә эзерлек төркеме балалары белән эшне оештыру

Максат:ана теле татар телендә когнитив, үз-үзен тотышы, эмоциональ компонент формасында балаларның кызыксынучанлыгын, теләген һәм тотнаклы сөйләшү һәм аралашу нигезен формалаштыру

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларга ана теле татар телен өйрәтүдә тәрбия-белем бирү эшчәнлеген оештыруның моделен (үрнәген)булдыру проектны тормышка ашыруның нәтижәсе дигән искәрмәдән чыгып,проектның түбәндәге көтелгән нәтижәләре билгеләнде.

Проектның көтелгән сыйфатлы нәтижәләре

-3 компонент формасында ана теле-татар телендә аралашырга өйрәтүдә балаларның кызыксынучанлыгы,теләге һәм тотнаклы нигезе формалашуы: когнитивлы (татар телен белү); үз-үзен тотышы (татар телен аралашканда куллану); эмоциональ (ана теле татар телендә арлашудан канәгатьлек хисе алу);

- татар халкының мәдәниятен, йолаларын, телен өйрәнү һәм саклау буенча бүлмә тирәлегендә банк төрендә методик материаллар белән яңалык кертү,белем бирү эшчәнлеген урыннарын яктырту һәм тулыландыру (китапханә, туган як почмагы, мини – музей);

-этномәдәни, сөйләм телен өйрәтү һәм тәрбияләү буенча чараларны оештыру һәм үткәрү;

-белем бирү эшчәнлегендә барлык катнашучыларның проектны тормышка ашыру кысаларында методик чараларда актив катнашуы.

Проектның көтелгән күләмле нәтижәләре:

-барлык белем бирү өлкәләре буенча хәзерге заман белем бирү технологияләрен кулланып, ана теле татар теленә өйрәтү һәм тәрбияләүне оештыруда перспектив планнар булдыру (ТРИЗ, эйдетика, мнемотехника алымнары, цифрлы технологияләр, буккроссинг)

-ана теле татар телендә бүлмәнең матур әдәбият китапханәсен булдыру

-«Татар халкының көнкүреш үзенчәлекләре» мини-музеен булдыру

-календар һәм вакыйгалы чараларны оештыру буенча методик чараларның план-конспектын булдыру

-ата - аналар һәм социаль партнерлар белән үзара бәйләнешне оештыру буенча методик чараларның план-конспектын булдыру

Бу проект ана теле-татар телен өйрәнүгә,бай мирасыбызны яшь буынга

тапшыру алымнарына зур этэргеч жирэ. Мин ышанам, нәниләре без туган телен яратып, аны хөрмәт итеп үсәрләр. [6]

Балачактан ук бала милли тирәлектә яши, “ана сөте” белән мәдәни хәзинәләрне һәм әхлакый сыйфатларны сөндерә. Үсә төшкәч, ул үз халкының Кешесе, горейф – гадәтләренен дәвамчысы һәм саклаучысы булып тора. Баланы мәдәни мираска, халыкның күңел байлыгына тартып, туган телне саклау мөһим булып тора. [8]

«Балалар – безнең киләчәгебез», дибез. Киләчәгебезне гүзәл, аһәңле итеп күрәсебез килә икән, халкыбызның телен, горейф-гадәтен, мәдәниятен, йолаларын ихтирам итүче шәхес тәрбиялик! Балаларыбызны үз үрнәгебездә тәрбияләп калырга тырышыйк. Алдагы көннәрдә алар бу алтын хәзинәне буыннан буынга тапшырсын, мирас итеп калдырсын. Үз телен, үз динен, үз халкын беркайчан да, беркая да онытмасын иде нәсел дәвамчыларыбыз! [4]

Туган тел турындагы фикерләремне шагыйрь И. Гыйләжев сүзләре белән йомгаклыйсым килә:

Ул булганда адашмабыз
Юлым туры, нурлы көнем
Күз карасы кебек саклыйм
Анам теле – Татар телен!

Кулланылган әдәбият исемлеге

1. К.В. Закирова, Р.А. Борһанова. Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү программасы. Казан: Н.Хәтер, 2000.
2. К.В. Закирова, С.М. Гаффарова. «Эткәм-әнкәмнен теле». Казан: Н.Мәгариф, 1997.
3. И.Ш. Нәбиуллина. «Балаларны туган якның тарихы белән таныштыру». Казан: Татарстан китап нәшрияте, 2021.
4. И.МХәмитов, Г.Г. Зиатдинова. «Халык чишмәсеннән су эчәм». Яр Чаллы., 2017.
5. Нурзия «Татар сынлы сәнгате» Казан: Татарстан китап нәшрияте, 1999.
6. Р. Ягъфаров. «Балалар фольклоры». Казан, Раннур нәшрияте, 1977.
7. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов Г.Б. Хикмәтле дә , бизәкле дә туган тел: Гомуми урта белем мәктәпләре, балалар бакчалары өчен тел турында кызыклы материаллар. – Казан: Мәгариф, 2018.
8. Ә.К. Кәримуллин. Тел – милләтнең сакчысы. - Казан: Татар. Кит. нәшр., 1997.
9. «Татарстан Республикасы халыклары телләре турында» Татарстан Республикасы Законы - Казан: Н.РИЦ «Школа», 1998.
10. Татар халык ижаты. Мәкальләр һәм әйтемләр. Казань. Татарское книжное издательство. 1987.

Тәрбиячеләр белән берлектә: Татар хатын-кызларының милли бизәнү әйбере – брошка диеп исемлэнгән мастер-класс.

Төп сүзләр: бизәк(орнамент), милли бизәнү әйберләре, чәчәкле үсемлек, брошка, алка, беләзек, чулпы, хәситә, ләлә чәчәге.

Мастер класс өчен жиһазлар: ак, кызыл, яшел, зәңгәр төстәге фетр, жилем(клей момент кристал), жилем өчен пумалалар, бизәү өчен ясалма төсле (пыяла) ташлар, каптырма, кайчы, тукума кисәкләре, алдан киселгән ләлә чәчәкләре, өлгеләре.

Мастер-класс барышы:

Хаерле иртәләр, хөрмәтле кунаклар.

Татар хатын – кызының кулыннан һичбервакыт эш төшмәгән: жеп эрлэгән, шәл бәйләгән, ашъяулык, сөлге чиккән, оек бәйләгән, келәм – палас тукуган.

Халкыбызның милли бизәкләре турында сөйләшербез. Милли, бизәк төшенчәсен ничек аңлайсыз? (*Жаваплар*)

Бизәк(орнамент) латин теленнән килеп чыккан.

Татар хатын-кызларының милли бизәнү әйберләренә тукталып үтик.

Хәзерге вакыттагы кебек үк элек тә татар хатын-кызлары бизәнү әйберләрен яратып кулланганнар. Бизәнү әйберләрен хатын-кызлар гына түгел, ир-егетләр дә киеп йөргәннәр. Ләкин хәзерге заман бизәнү әйберләре элеккеләреннән бик нык аерыла. Татар хатын-кызларының яраткан бизәнү әйберләре алка, хәситә, чулпылар булса, ир-егетләренә – зур кашлы йөзек булган. Күргәнебезчә, хатын-кызларның бизәнү әйберләре төрле-төрле булган. Мөселман горәф-гадәтләре буенча хатын-кызның бизәнү әйберләренә карап, аның иренә байлыгы турында фикер йөртәргә мөмкин булган.

Чулпы

Татар хатын-кызының төп бизәнү әйбере булып чулпылар саналган. Алар төрле формада булган һәм төрле материалдан эшлэнгән. Чулпы – төрле яшьтәге татар хатын-кызлары яратып куллана торган бизәнү әйбере. Аны яшүсмер чактан ук тага башлаганнар. Эре көмеш акчалардан торган чулпыларны билдән астарак төшеп торырлык итеп чәч толымнарына бәйли торган булганнар. Ике якка үреп салып, чулпылар таккан озын чәч толымнары татар кызларының горурлыгы булган. Шуннысы кызганыч, чулпылар бөтенләй кулланылыштан төшеп калган. Аларны музейларда экспонат буларак кына күрәргә мөмкин.

Алкалар

Тагын да борынгырак бизәнү әйбере – алкалар. Аларны өч-дүрт яшьтән башлап олы яшькә житкәнче киеп йөргәннәр. Озын алкалар татар халык

киеменең аерылгысыз өлешен алып торган.

Хәситә

Татар хатын-кызлары муен-күкрәк бизәнү әйбеләрен иркен кулланганнар. Алар бизәнү әйбере генә түгел, киёмнең бер өлеше булып торган. Шулай ук, иң киң таралган бизәнү әйбере булып хәситә санала. Хәзерге заманда бу сүз кулланылыштан төшөп калса да, аны икенче атама белән – муенса дип атап йөртәләр.

Беләзек

Татар хатын кызлары ике кулына да беләзекләр киергә яратканнар. Беләзекләр көмөш, бакыр һәм сирәк кенә алтыннан ясалган, кыймәтле ташлар белән бизәлгән булган.

Брошка

Татар халкының декоратив сәнгатендә чәчәкле үсемлек орнаменты урын алып тора. Иң еш сурәтләнә торганы лалә чәчәге.

Менә бүген без сезнең белән ләлә чәчәге бизәгеннән брошка бизәп карарбыз. Әлегә брошканы түшкә кулмәк, кофталарга кадыйлар.

Брошканы бай татар хатын-кызлары гына ала алганнар, чөнки алар кыймәтле ташлардан ясалган булган.

Хәзер хөрмәтле коллегалар бергәләп брошка ясарбыз. Сезнең алдыгызда төрле төстәге фетрлар, үзегезгә ошаган төснә алып өлгенә кулланып ләлә чәчәген кисеп алабыз.

Өстәлдә төрле төстәге бизәкләр, шул бизәкләрне кулланып ләлә чәчәгендә композиция төзибез. Аннары жилем (клей) кулланып ябыштырабыз. Ләлә чәчәгендә бизәкләр ябышсын өчен тукыма кисәгә белән бизәкләргә баскалап чыгабыз. Брошканың арткы ягына каптырманы ябыштырабыз, нык торсын өчен фитрдан брошка төсендә тасма кисеп алып, шул тасманы ябыштырабыз.

Безнең брошкалар әзер. Һәрберебезнең брошкалары үзенчәлекле, берберсенә охшамаган килеп чыкты. Бу брошкаларны киләчәктә кулланырсыз дип ышанып калабыз. Эшегездә сезгә уңышлар теләп калабыз. Мастер класста катнашуыгыз өчен рәхмәт.

Кулланылган әдәбият:

1. Абдулатипов Р.Г. Мой татарский народ.- М.: Классикс Стиль, 2005.- 208с.
2. Завьялова М.К. Татарский костюм. - Казань: Издательство «ЗАМАН», - 1996.-256с.
3. История и культура родного края // Сост. Мифтахов Б.М., Исламов Ф.Ф. - Казань: Магариф, 1994.- 191с.
4. О мусульманской культуре и искусстве татар статьи автора см.: Мусульманская культура Среднего Поволжья и Приуралья: истоки и перспективы // Ислам и проблемы межцивилизационных взаимодействий. - М., 1994.-С.66-77; Мусульманская культура и изображение человека в

- татарском искусстве // Иман нуры. Ислам журналы.1996, №4.-С.55-61;
- 5.Татарское декоративное искусство в системе мусульманской культуры //Ислам в Поволжье: история и проблемы изучения. -Казань, 2000.-С.159-170;
- The Islamic Culture of the Middle Volga region: roots and perspectives // Tatarstan: past and present. SOAS. -London,1992- P.17-25; Arabic Epigraphy in Tatar Decorative Arts // Islamic Art Resources in Central and Eastern and Central Europe. Al-al -Bayt University. Jordan. 1421 A.H./ 2000 A.D.
- 6.Казаков Е.П. Что написано на перстне? // Казан Утлары, №6, 1983 3.
- 7.Такое мнение было первоначально было высказано Г.В.Юсуповым:
8. Введение в болгаро-татарскую эпиграфику.- М.-Л., 1960.-С.44 4.
- Артамонов М.И. История хазар.- Л., 1962.-С 223;
9. Смирнов А.П. Волжские болгары.- М., 1951.-С.38
- 10 Ковалевский А.П. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921-922 гг. - Харьков, 1956.-С.138
- 11.Фахрутдинов Р.Г. Очерки по истории Волжской Булгарии. - М., 1984.
- 12.Артамонов М.И. История хазар.-С. 372.
- 13.Большаков О.Г. Ислам и изобразительное искусство // Труды Государственного Эрмитажа. - Л., 1969.-Т.10.-С.142

Л.Г.Мирсайзянова, воспитатель по обучению
детей татарскому языку
МБДОУ «Детский сад №3»

Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

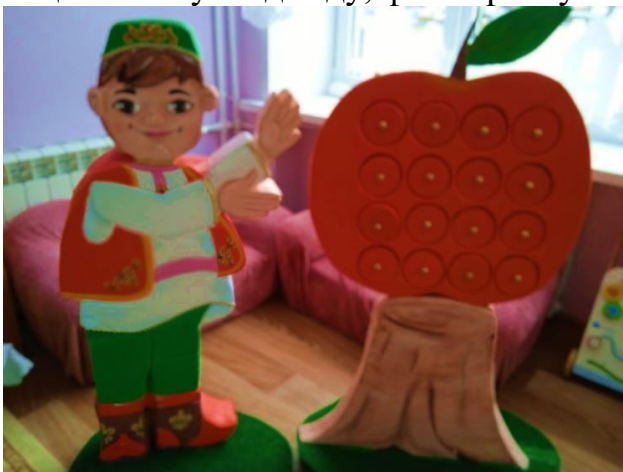
Ключевые слова: команда, флаги, фишки, найди пару, национальная одежда.

Дошкольный возраст - важнейший период становления личности, в течении которого формируются предпосылки гражданских качеств, представление о человеке, обществе и культуре. Работу по реализации этно -региональной составляющей начали с обогащения предметно пространственной развивающей среды. Педагогами собран и оформлен материал в данном направлении. Это альбомы о народах Поволжья, презентации, сказки, игры. Сегодня вашему вниманию предлагаем мнемо игру «Найди пару».

Описание игры: игра состоит из яблока на стойке, в которой размещены 16 фишек. На них изображены куклы народов Поволжья парами, мальчик и девочка. Заранее рассматриваем кукол, отмечаем, что куклы одной национальности с флагами своих республик. А также есть 2 фишки со звёздами, для динамической паузы.

Цель игры: найти пару кукол определенной национальности, назвать их, определить флаги данных республик.

Ход игры: Игроки по очереди берут по 2 фишки, если они совпадают, то игрок их складывает в корзину своей команды, если нет, возвращает на место. Задача игроков, запомнить расположение фишек, постараться найти пару быстрее. Выигрывает команда, набравшая наибольшее количество фишек. Во время игры дети запоминают названия народов Поволжья, национальную одежду, флаги республик.

Список литературы:

1. Воспитание и обучение в детском саду. К.В.Закирова-Казань-2009. Шаехова Р.К.
2. Радость познания: региональная программа дошкольного образования. Казань: Магариф-Вакыт, 2016.
3. «На поляне детства» Хрестоматия для воспитателей ДОУ и родителей.- Казань:РИЦ, 2011.